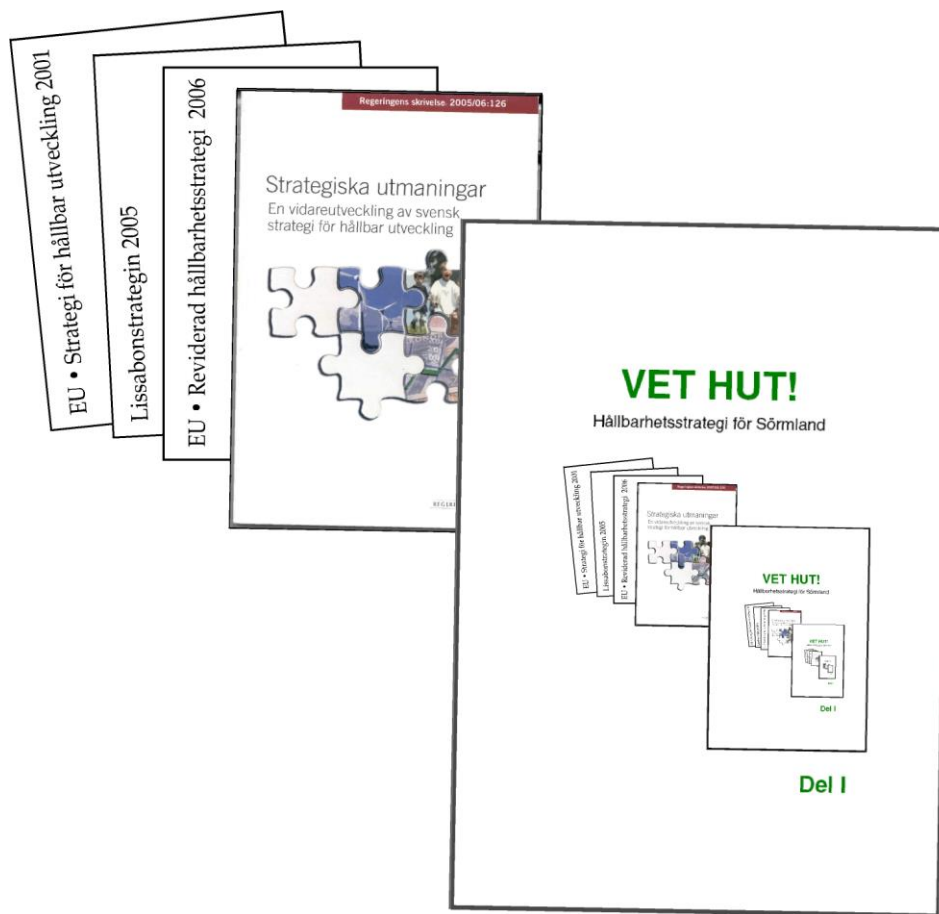

VET HUT!

Hållbarhetsstrategi för Sörmland

Del I

Innehåll

FÖRORD	4
SAMMANFATTNING	5
1. INLEDNING	9
SÖRMLAND SKALL BLI LÅNGSIKTIGT HÅLLBART!	11
<i>Läsanvisning</i>	11
2. NULÄGESBESKRIVNING	12
REGIONFÖRBUNDETS ROLL	12
UTVECKLING I SÖRMLAND	12
<i>Samverkansutmaningen</i>	13
3. RAMVERK FÖR STRATEGIN	15
<i>Faktorer och påverkan</i>	16
<i>Nyckelfrågor</i>	17
<i>Avgränsning och antagande av strategin</i>	18
<i>Verktyg och underlag</i>	19
<i>Aktörer</i>	21
4. STRATEGI	22
PRINCIPER FÖR HÅLLBARHETSBEDÖMNING AV PROJEKT	23
<i>Steg 1. Grundprinciper</i>	23
<i>Steg 2. Specifika principer - checklista</i>	24
<i>Samlad bedömning av steg 1 och 2</i>	25
UPPFÖLJNING – INDIKATORER OCH ANALYS AV VERKSAMHETSÅRET	26
<i>Steg 3. Indikatorer</i>	26
<i>Steg 4. Analys av måluppfyllelse</i>	29
5. GENOMFÖRANDE	30
VIKTIGA INSATSER FÖR HÅLLBARHETSARBETET	30
BILAGA 1. EXEMPEL	32
<i>EXEMPEL 1</i>	32
<i>Checklista principer</i>	32
<i>Samlad bedömning</i>	35
BILAGA 2. BAKGRUND TILL HÅLLBARHETSARBETET	36
GLOBALT	37
EUROPEISKT	38
NATIONELLT	38
REGIONALT OCH LOKALT	39
<i>Definitioner av de tre dimensionerna</i>	39
HÅLLBAR UTVECKLING I SÖRMLAND	41
UTMANINGAR	41
<i>Hållbarhetsutmaningen</i>	41
<i>Hållbar utveckling i teorin</i>	43

Förord

Styrelsen för Regionförbundet Sörmland beslutade vid sammanträde den 9 juni 2005 att tillsätta två rapportörer, Lars G Linder (s) och Birgitta Eriksson (mp), inom området Hållbar utveckling. Vid sammanträde den 11 november 2005 beslutade styrelsen om direktiv för arbetet till rapportörerna. Direktivet innehåller uppdraget att presentera ett förslag till strategi för hur målsättningen för en långsiktigt hållbar utveckling skall uppfyllas inom Regionförbundet Sörmlands verksamhetsområden. Huvuduppgiften är att hitta ett ramverk för en ”utveckling präglad av hållbarhet.”

Under arbetet har vi tagit del av andra regioners arbete med hållbar utveckling. Vi har också haft överläggningar med statliga myndigheter på både regional och nationell nivå – Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet, Boverkets Hållbarhetsråd samt Länsstyrelsen i Södermanlands län. Under arbetet har vi också haft dialog med Regionförbundets övriga rapportörer.

Framförallt har vi i vårt arbete som rapportörer haft som mål att hitta de verktyg som gör att Regionförbundet Sörmlands verksamhet och agerande kan bli hållbart, sett ur alla tre dimensionerna socialt, ekologiskt och ekonomiskt.

Lars-Erik Dahlin har varit projektledare och utarbetat strategin i samarbete med Titti de Verdier som skribent och Mattias Frithiof, processtöd, båda Inregia AB. Tjänstemannastöd har utgjorts av Elisabeth Langgren Lundov och synpunkter har också inhämtats vid möte med övrig personal på Regionförbundets kansli.

Vi överlämnar härmed vår strategi till Regionförbundets styrelse, inför behandlingen av densamma i Regionfullmäktige. I bilagor och del II finns exempel på tillämpning, bakgrundsmaterial och referensdokument för en förbättrad förståelse för strategin.

Vår förhoppning är att föreliggande strategi ska vara en utgångspunkt för ett långsiktigt och uthålligt arbete för en bättre framtid i Sörmland.

Vi föreslår nu, efter genomfört arbete, att regionfullmäktige i november 2006 antar denna strategi för arbetet med hållbar utveckling med start år 2007.

Eskilstuna den 20 september 2006

Birgitta Eriksson

Lars G Linder

Sammanfattning

I denna strategi utgår vi från att hållbar utveckling inte längre är en fråga att ta ställning till utan ett krav, för kommande generationers skull och genom bindande nationella och europeiska direktiv.

Sverige har som svar på EU:s krav i flera reviderade omgångar presenterat en nationell strategi för hållbar utveckling:

Strategiska utmaningar - 2005/06/126 (Nationell strategi för hållbar utveckling)

Strategi för tillväxt och sysselsättning (Nationell Lissabon okt.2005)

Strategi för regional tillväxt och sysselsättning -juni 2006.

Gemensamt för dessa och de Europeiska dokumenten är att de anger strategiska förhållningssätt, ambitioner och målsättningar, samt på en övergripande nivå verktyg och metoder för genomförande och uppföljning.

Hållbarhetsstrategin för Sörmland utgår från EU:s och Sveriges strategier för hållbar utveckling och syftar till att ytterligare konkretisera genomförandet på regional och lokal nivå. Strategin ska vara ett, och ge exempel på, verktyg i vardagen. Strategins huvudsakliga användare är Regionförbundet Sörmland, och därigenom också dess medlemmar i Sörmland.

Strategin för hållbar utveckling i Sörmland syftar till att:

- Bidra till miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet i Sörmland genom att föreslå ett systematiskt arbetssätt; belysa, testa och organisera.
- Förmedla ett övergripande ramverk för det arbete som redan görs på både lokal och regional nivå i regionen.
- Förbereda regionen på den kommande utvecklingens allt större krav på hållbarhet och de fördelar en region kan dra av ett robust och hänsynsfullt system.

Strategin ska:

- Identifiera de regionala åtagandena avseende hållbar utveckling.
- Formulera en handlingsplan för åtgärder kring dessa.
- Vara rådande och stödjande i de insatser som Regionförbundet initierar och genomför.
- Bidra till en genomförandemodell för hur arbetet fortsatt skall bedrivas inom ramen för Regionförbundets verksamhetsområde.

En viktig del i kommande genomförande av strategin är, i den mån det är möjligt, att bidra till att minska målkonflikter och överlappande arbete – men samtidigt erkänna att de finns och inte går att undvika helt och hållet. Genom nya metoder kan vinna-vinna lösningar uppstå istället för tidigare målkonflikter.

Hållbarhetsstrategin för Sörmland omfattar hållbar utveckling med de tre dimensionerna ekonomiskt, socialt och miljömässig samt genomsyras av

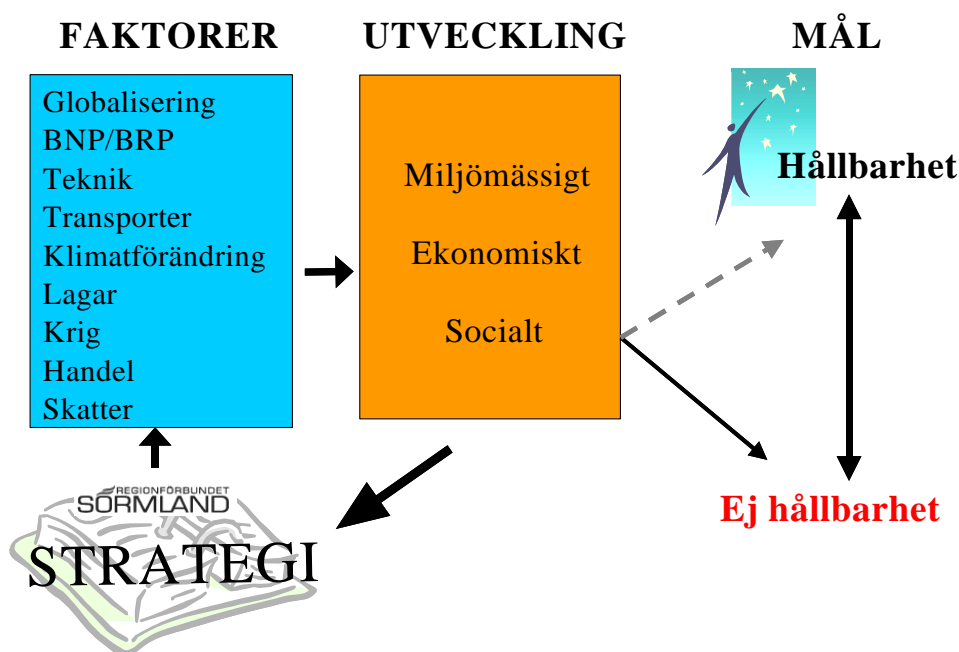
perspektiven framtidsfrågor, unga och vuxna, internationalisering samt jämställdhet och integration.

Fokus ligger på de tre områden som normalt utgör ramen för Regionförbundets arbete; infrastruktur och kommunikationer, näringslivsutveckling och utbildning och kompetensutveckling. På så vis kan strategin också ligga till grund för arbetet med den regionala utvecklingsplaneringen - RUP-processen, framtida EU-projekt m.m. I strategin skrivs "Regionförbundet" men strategin riktas även till Regionförbundets medlemmar och kan också användas av andra aktörer.

Strategin innebär bl.a. att man belyser följande frågor när man initierar, studerar och genomför projekt i Sörmland:

1. Vad är hållbarhet i de tre dimensionerna?
2. Hur ser utvecklingen ut om "inget görs"; ekonomiskt, socialt och miljömässigt?
3. Faktorer som styr/påverkar och hur?
4. Vad krävs för att styra utvecklingen i hållbar riktning?
5. Vem kan, skall, bör göra vad?

Dessa frågor bildar grunden i det ramverk för strategin som beskrivs nedan.

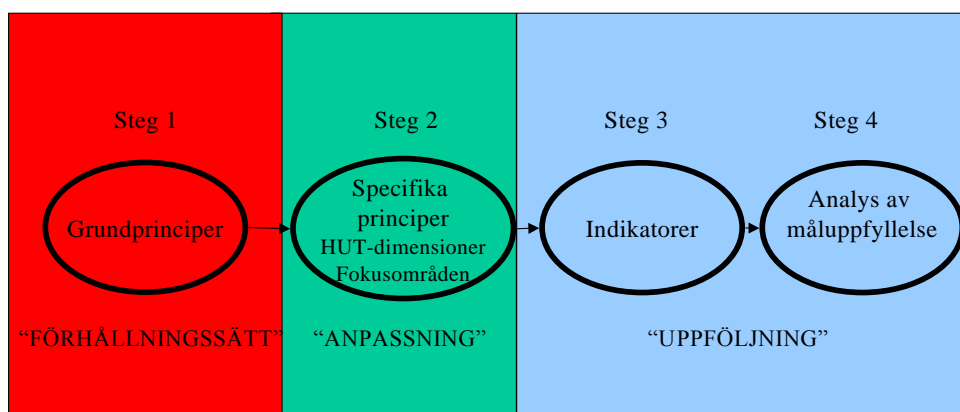

Bilden beskriver ramverket för strategin och dess genomförande. Den visar att man måste förstå vad som styr utvecklingen historiskt och framåt genom de FAKTORER som påverkar UTVECKLING för att veta om utvecklingen leder mot hållbarhetsmålen. Strategin riktas in på aktiviteter som påverkar underliggande faktorer.

Ramverket för strategin är grunden i en politisk process som avgör vilka åtgärder och aktiviteter som Regionförbundet skall arbeta med. Ytterst är detta

ramverk reglerat i Regionförbundets förbundsordning, som också anger Regionförbundets roller och ansvar i förhållande till övriga aktörer¹. Genomförandet sker först efter beslut och då är det inte längre frågan om åtgärden skall genomföras, utan snarare *hur*. Ramverket bör därför också vara föremål för en politisk process och diskussion där politikerna behöver kunna besvara dessa frågor, och förhålla sig till ramverket för att ta ställning till *VILKA* och *OM* åtgärder skall genomföras.

Regionförbundets kansli ska använda principerna i strategin för att uppnå ett eget förhållningssätt och för att ge ledning till *HUR* man ska genomföra sitt arbete, dvs. bilden nedan.

Modell för arbetet. Steg 1 innebär ett förhållningssätt till och kunskap om hållbar utveckling. Steg 2; principer tillämpas vid start av enskilda aktiviteter och åtgärder. Steg 3 och 4 är uppföljning av allt arbete samlat, först genom användning av indikatorer, sedan analys.

Vid genomförandet av strategin är utgångspunkten, precis som i frågorna till ramverket, kunskap och ett förhållningssätt till hållbar utveckling. Vid *start* av och stöd till enskilda projekt och åtgärder används en checklista med principer kopplat till de tre dimensionerna av hållbar utveckling och Regionförbundets tre fokusområden. Till exempel vid verksamhetsårets slut utvärderas Regionförbundets (eller annan aktörs) samlade arbete med hjälp av indikatorer, både för arbetsmetoder och också utfall, d.v.s. bidrag till hållbar utveckling. Slutligen analyseras måluppfyllelsen avseende hållbar utveckling. Detta sker naturligtvis parallellt med den sedvanliga uppföljningen genom årsberättelse etc. men hållbar utveckling ska ses som en integrerad del av framgång/icke framgång.

Förutom genomförande av själva strategin, formuleras också ett antal insatser som under arbetet identifierats som angelägna för en hållbar utveckling. På strategisk nivå handlar dessa om fortsatt analys av alternativa

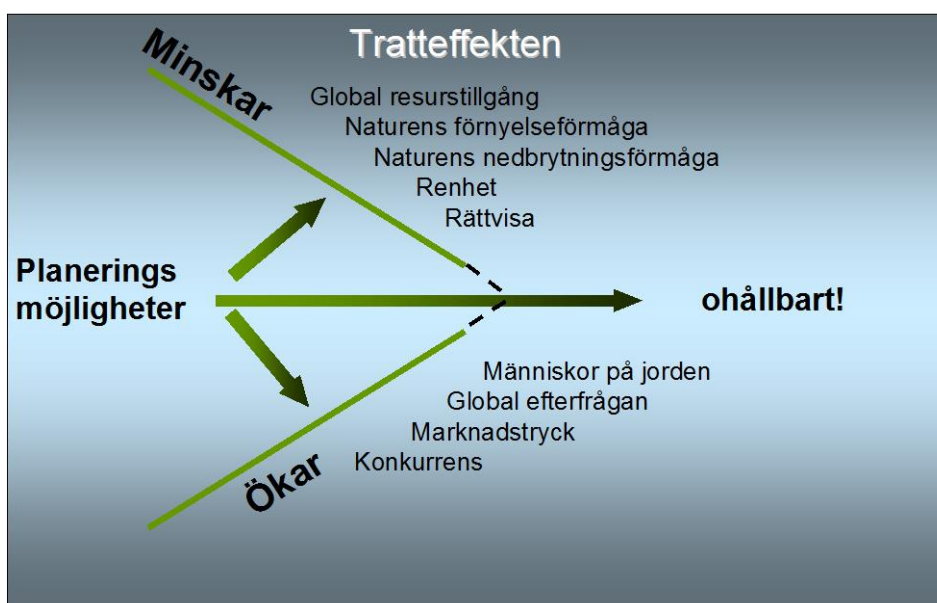
¹ Förbundsordning för Regionförbundet Sörmland (2002-10-09), specifikt paragraferna 3 och 5.

utvecklingsscenarier, mål för hållbarhet inom Regionförbundet, prioritering av energi- och transportfrågor, att föra in hållbarhetsperspektiv i andra planer och program och att utveckla den regionala utvecklingsplanen till att behandla fysisk planering. På konkret nivå handlar förslagen om krav på upphandling, gemensam upphandling, hållbar företagsamhet, hållbarhetskrav vid bidragsgivning och informations- och utbildningsinsatser.

Med antagande av denna strategi förändras *perspektivet* Hållbar utveckling till att utgöra *ett ramverk* för Regionförbundets hela verksamhet med start år 2007.

1. Inledning

Att bidra till en hållbar utveckling är inte längre en fråga om eget beslut utan en nödvändighet, både utifrån resursperspektiv och bindande åtaganden. Bilden nedan visar hur resurser och naturens uthållighet hela tiden minskar samtidigt som belastningen på jorden ökar. Detta leder till att handlingsutrymmet och möjligheten att ändra riktning blir mindre och mindre.

Tratteffekten, Det naturliga steget.

En hållbar utveckling är ett centralt mål för Sveriges och den Europeiska gemenskapens politik inom alla områden. Den har till syfte att kontinuerligt förbättra livskvaliteten i världen, både för nuvarande och kommande generationer. Det handlar om att bibehålla jordens förmåga att härbärgera liv i alla dess former. En hållbar utveckling grundar sig på principerna om demokrati och rättssäkerhet och iakttagande av de grundläggande rättigheterna, bl.a. frihet och lika möjligheter för alla. Den söker skapa solidaritet inom och mellan generationer. Den syftar till att främja en dynamisk ekonomi med en hög sysselsättnings- och utbildningsnivå, ett gott hälsoskydd, en god social och territoriell sammanhållning och en hög miljöskyddsnivå i en fredlig och säker värld som respekterar den kulturella mångfalden.²

EU:s övergripande mål om hållbar utveckling har behandlats i en mängd dokument, meddelanden, råd och strategier.

² Meddelande från kommissionen till rådet och europaparlamentet (2005)

Europeiska rådet antog en första strategi för hållbar utveckling vid mötet i Göteborg år 2001. Den utökades med en yttre dimension år 2002 vid Europeiska rådets möte i Barcelona och Lissabonstrategin med fokus på tillväxt och sysselsättning togs i mars 2005. Principerna och målen för en hållbar utveckling - ekonomiskt välstånd, social rättvisa, miljöskydd och internationellt ansvar - bekräftades på nytt av Europeiska rådet i juni 2005 då det antog riktlinjer för en hållbar utveckling.

En ny, reviderad hållbarhetsstrategi antogs av Europeiska rådet den 16 juni 2006. Det ursprungliga dokumentet har setts över och vidareutvecklats. Resultatet är en gemensam, enhetlig strategi för hur EU effektivare ska möta de utmaningar som hållbar utveckling medför. ”EU:s förnyade strategi för hållbar utveckling” (10917/06) bildar en ram för övriga strategier och anger övergripande mål, operativa mål och åtgärder för EU och medlemsstaterna.

EU-strategin för hållbar utveckling behandlar i första hand livskvalitet, rättvisa inom och mellan generationerna och samstämmighet mellan alla politikområden, inbegripet yttre aspekter. EU:s strategi för hållbar utveckling bildar den övergripande ram inom vilken Lissabonstrategin med sin förnyade inriktning på tillväxt och sysselsättning är drivkraften för en mer dynamisk ekonomi. I dessa båda strategier erkänns att de ekonomiska och sociala målen samt miljömålen kan förstärka varandra, och de bör därför utvecklas tillsammans.

Sverige har som svar på EU:s krav i flera reviderade omgångar presenterat en nationell strategi för hållbar utveckling:

Strategiska utmaningar - 2005/06/126 (Nationell strategi för hållbar utveckling)
Strategi för tillväxt och sysselsättning (Nationell Lissabon okt.2005)
Strategi för regional tillväxt och sysselsättning -juni 2006.

Gemensamt för dessa och de Europeiska dokumenten är att de anger strategiska förhållningssätt, ambitioner och målsättningar, samt på en övergripande nivå verktyg och metoder för genomförande och uppföljning.

Hållbarhetsstrategin för Sörmland utgår från EU:s och Sveriges strategier för hållbar utveckling och syftar till att ytterligare konkretisera genomförandet på regional och lokal nivå och framförallt till att ge exempel på verktyg i vardagen. Strategins målgrupp är Regionförbundet Sörmland, och därigenom också dess medlemmar i Sörmland.

Verktygen som presenteras är tänkta som vägledning och som ett förslag förhållningssätt – och är således förhållandevis generella. Metoderna och verktygen bör i praktiken anpassas till rådande situation och omständigheter, samt inte minst till den organisation i vilken den appliceras.

Sörmland skall bli långsiktigt hållbart!

Strategin för hållbar utveckling i Sörmland syftar till att:

- Bidra till miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet.
- Förmedla ett övergripande ramverk för det arbete som redan görs på både lokal och regional nivå i regionen.
- Förbereda regionen på den kommande utvecklingens allt större krav på hållbarhet och de fördelar en region kan dra av ett robust och hänsynsfullt system.

Strategin ska:

- Identifiera de regionala åtagandena avseende hållbar utveckling.
- Formulera en handlingsplan för åtgärder kring dessa.
- Vara rådande och stödjande i de insatser som Regionförbundet initierar och genomför.
- Bidra till en genomförandemodell för hur arbetet fortsatt skall bedrivas inom ramen för Regionförbundets verksamhetsområde.

En viktig del i genomförandet av strategin är, i den mån det är möjligt, att bidra till att minska målkonflikter och överlappande arbete – men samtidigt erkänna att de finns och inte går att undvika helt och hållet.

Strategin för hållbar utveckling bör utgå från det tredelade perspektivet – miljömässigt, ekonomisk och socialt - som nyckeln till framgång, och detta bör också vara en gemensam ledstjärna för alla regionala program.

Läsanvisning

Del I startar med inledning samt nulägesbeskrivning och följs av kapitel 3-5 som utgör strategins kärna och består av ramverk, strategin och förslag till fortsatt arbete. Bilaga 1 består av exempel på tillämpning av strategin, bilaga 2 innehåller definitioner, styrdokument och diskussion om hållbar utveckling.

Del II av strategin är ett fristående dokument innehåller referenslista samt referenslitteratur, bl.a. nationella indikatorer och exempel på planeringsmetoder, principer och europeiska dokument.

2. Nulägesbeskrivning

Regionförbundets roll

Region Sörmland är ett politiskt samverkansorgan för landstinget Sörmland och de nio kommunerna i Sörmland: Eskilstuna, Flen, Gnesta, Katrineholm, Nyköping, Oxelösund, Strängnäs, Trosa och Vingåker. Regionförbundet har bildats med stöd av lagen (SFS 2002:34) om samverkansorgan i länen. Regionförbundet har av sina medlemmar fått i uppdrag att arbeta med näringslivsutveckling, infrastruktur och kompetensutveckling och i egenskap av att vara ett samverkansorgan har Regionförbundet fått regeringens uppdrag att ansvara för de regionala utvecklingsfrågorna i länet. Uppdraget omfattar följande områden: Den regionala infrastrukturplanen, länstransportplanen (LTP), det regionala tillväxtprogrammets genomförande (RTP), och antagande av ett regionalt utvecklingsprogram (RUP).

Regionförbundet ska vara en aktiv aktör för utveckling och samarbete i den expanderande Stockholm-Mälarenregionen. Regionförbundet ska också ha en bra och öppen relation till län som gränsar till Sörmland t ex Östergötland och Örebro län. Då Länsstyrelsen har ett parallellt uppdrag att arbeta med länets utvecklingsfrågor är samarbetet med länsstyrelsen på olika nivåer och i olika frågor högt prioriterat av Regionförbundet. I uppdraget från medlemmarna står det också att all verksamhet ska genomsyras av hållbar utveckling, framtidsperspektiv, unga vuxnas perspektiv och ett internationellt perspektiv. Det betyder att man i varje verksamhetsområde ska verka för hållbar utveckling, ekonomiskt, socialt och ekologiskt, att Sörmland både påverkas av och kan dra nytta av utvecklingen i omvärlden och att Regionförbundets beslut ska ta sikte på den unga generationen. Regionförbundet företräder regionen och medlemmarna i skilda sammanhang och ska kommunicera och bevaka Sörmlands intressen. Man ska också vara en initiativtagare och inspiratör för att skapa kreativa mötesplatser för att främja regional utveckling.

Arbetet kan ske både i form av Regionförbundets tilldelade uppgifter och projekt och i form av det sammanhållande, pådrivande och stödjande arbete Regionförbundet har gentemot medlemmarna och andra aktörer.

Utveckling i Sörmland

Sörmland idag speglas av en stabilt positiv konjunktur och av att befolkningen ökar i länet. Men sysselsättningen stiger dessvärre inte. Arbetslösheten bland ungdomar är oroväckande hög, även för dem med akademisk utbildning. Antalet jobb inom tillverkningsindustrin och varuproducerande företag minskas genom effektivisering och utflyttning av verksamheten och samtidigt ökar arbetspendlingen till grannlänen.

Det ökande behovet av storstadsnära landsbygdsboende ger nya förutsättningar för samhällsutvecklingen.

På samma gång är Sörmland är ett av länen med högst arbetslöshet i landet, liksom utbildningsnivån bland sörmlänningarna är lägre än i riket. Det innebär att utanförskap och segregation också är problem som skapar en ohållbar utveckling.

Sörmlands läge och den pågående regionförstoringen ger både förutsättningar och problem. Det tar sig bl.a. uttryck i ökat tryck på infrastrukturen i regionen.

Vidare är ohälsotalet i Sörmland högre än riksgenomsnittet, vilket skapar en sämre livskvalitet och högre utslagning från arbetsmarknaden.

Brottsligheten är inom vissa områden hög – bland annat redovisas en betydande andel hatbrott³ i den sörmländska brottsstatistiken.

Den traditionella sörmländska industristrukturen har lett till att vi har en högre miljöförstöring än andra regioner.

Regionförbundet konstaterar att utvecklingen inom näringslivet i Sörmland och i hela Stockholm - Mälardalen är en tydlig konsekvens av ett ökat omvärldsberoende. Idag konkurrerar de flesta av regionens företag på den internationella arenan, vilket ställer nya krav på utbildningsinstitutioner och samhällsservice. Det står också klart att Stockholm är tillväxtmotorn i den expanderande Stockholm - Mälardalenregionen som är en storstadsregion av internationellt mått.

Samverkansutmaningen

Den nationella strategin för hållbar utveckling grundas på respekten för kunskap och demokrati. Den syftar till att säkra god miljö och hälsa, ekonomisk tillväxt, välfärd och social rättvisa för nu levande och kommande generationer.

Samverkansutmaningen utgår från regeringens strategi för hållbar utveckling där det skrivs att en hållbar utveckling endast kan uppnås inom ramen för globalt och regionalt samarbete. Den internationella agendan för hållbar utveckling bildar startpunkten för arbetet. EU utgör en viktig arena för samarbete i syfte att stärka såväl det nationella som det regionala och lokala arbetet för en hållbar utveckling. Den andra utgångspunkten är att hållbar utveckling måste integreras i alla politikområden. Den tredje utgångspunkten är att ytterligare nationella insatser krävs för att långsiktigt värna de kritiska resurser som utgör basen för hållbar utveckling. Till dessa kritiska resurser hör

³ Termen hatbrott används för brott som orsakas av hat och/eller fientlighet mot vissa grupper av människor pga. etnicitet, nationalitet, religion, kön, sexuell läggning eller handikapp.

naturresurser, människors hälsa och kompetens samt infrastruktur och bebyggelse.

Samverkan som viktig faktor stöd också av nationella och europeiska dokument:

Fritt tolkat från Ålborg +10, åtagande för hållbar förvaltning:

1. Vidareutveckla en gemensam långsiktig vision för en hållbar region.
2. Bygga upp deltagande och kapacitet för hållbar utveckling i samhället och i den regionala och lokala förvaltningen.
3. Inbjuda alla delar av samhället att delta på ett effektivt sätt i beslutsfattande
4. Göra våra beslut öppna och transparenta med tydligt ansvar.
5. Samarbeta effektivt och i partnerskap med angränsande regioner och andra nivåer i samhällsorganisationen.

Regeringens proposition, 2001/02:4 En politik för tillväxt och livskraft i hela landet:

I denna proposition som antogs av riksdagen i december 2001, föreslås att regionalpolitiken skall bidra till en hållbar utveckling. Tillväxt får inte uppkomma till priset av ett tudelat samhälle eller en förstörd miljö. De tre dimensionerna i hållbar utveckling – den ekonomiska, den ekologiska och den sociala – betraktas som *"lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra"*. Vidare anges: *"oavsett vilka åtgärder som ska vidtas skall sammanvägda sociala, ekologiska och ekonomiska bedömningar göras."*

I propositionen betraktas det regionala tillväxtprogrammet som ett huvudinstrument i det långsiktiga arbetet mot en hållbar regional utveckling. Tillväxtprogrammet bör utformas utifrån näringslivets behov. Därutöver anges att *"politikområden som berör de horisontella målen ekologisk hållbarhet och jämställdhet samt integration och mångfald skall involveras i processen."*

Regeringens skrivelse 2003/04:129, En svensk strategi för hållbar utveckling:

Regeringen har betonat vikten av att integrera frågor som rör hållbar utveckling såsom miljö, jämställdhet, integration och mångfald i såväl processen som själva programmet. Mål med tillhörande indikatorer skall anges som synliggör hållbarhetsaspekterna. En utmaning är att skapa en växelverkan mellan regionala tillväxtprogram eller andra utvecklingsstrategier å den ena sidan och den kommunala lokala planeringen å den andra sidan. Länsstyrelserna, de regionala självstyrelseorganen, samverkansorganen och kommunerna har här ett stort ansvar.

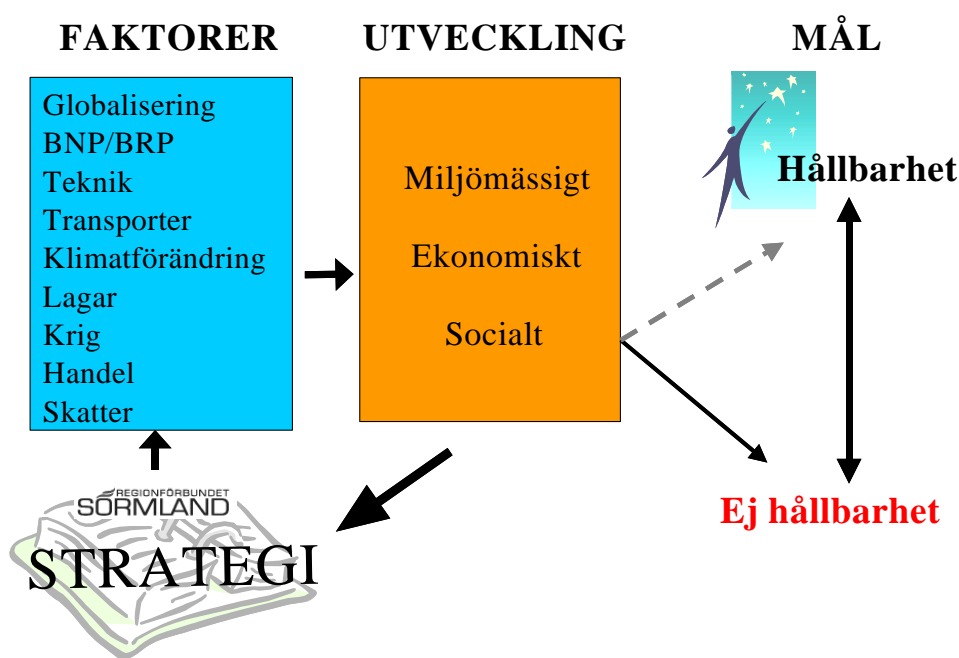
Regionförbundet Sörmland har skrivit serviceavtal med Stockholmsregionens Europakommitté (SEU) där man bl.a. arbetar med utmaningar för hållbarhet: långsiktighet, helhet, robusthet, målkonflikter och uppföljning.

3. Ramverk för strategin

Den strategi som redovisas är ett strukturerat sätt att arbeta för att uppnå uppsatta mål. Att på pågående och nya aktiviteter alltid applicera en hållbarhetsaspekt skall inte ses som en trång sektor eller ett hinder. Det är snarare en ”checklista” som gör att den huvudsakliga riktningen blir hållbar – och på längre sikt effektivare genom samordning.

Hållbarhetsstrategin omfatta hållbar utveckling med de tre dimensionerna ekonomiskt, socialt och miljömässigt, utgår från den gemensamma värdegrund som etablerats i Sörmland och ska genomsyras av perspektiven framtidsfrågor, unga och vuxna, internationalisering samt jämställdhet och integration i enlighet med Regionförbundet Sörmlands förbundsordning.

I den del av strategin som omfattar de regionala åtagandena ligger fokus på de tre områden som normalt utgör ramen för Regionförbundets arbete; *infrastruktur och kommunikationer, näringslivsutveckling och utbildning och kompetensutveckling*. På så vis kan strategin också ligga till grund för arbetet med den regionala utvecklingsplaneringen - RUP- processen.

Bilden beskriver ramverket för strategin och dess genomförande. Den visar att man måste förstå vad som styr utvecklingen historiskt och framåt genom de **FAKTORER** som påverkar **UTVECKLING** för att veta om utvecklingen leder mot hållbarhetsmålen. Strategin riktas in på aktiviteter som påverkar underliggande faktorer.

Strategin skall användas för att bidra till att region Sörmland utvecklas i hållbar riktning. För att genomföra strategin behöver man veta tillståndet idag, vilken historisk utveckling som lett till dagens tillstånd och vart man vill i framtiden. De analyser som behövs för att förstå utvecklingen måste baseras på statistik om näringsliv, ekonomisk balans, demografi, befolkning m.m. Detta låter sig inte förklaras i denna strategi, som istället ger ramverket till hur ett genomförande kan gå till, fristående utredningar eller befintlig kunskap i regionen får användas för de analyser som behövs.

Ramverket för strategin är grunden i en politisk process som avgör vilka åtgärder och aktiviteter som Regionförbundet skall arbeta med. Inför beslut i Regionförbundet ska därför ramverket diskuteras i samspel mellan förvaltning och politik.

Faktorer och påverkan

Faktorer som styr utvecklingen är till exempel ett förändrat produktions- och konsumtionsmönster, teknikutveckling, BNP/BRP, globalisering och transportmönster. Andra för utvecklingen avgörande faktorer kan vara klimatförändringar, flyktingströmmar och väpnade konflikter, vattenbrist m.m.

Utvecklingen i Sörmland (och omvärlden) är inte hållbar i alla tre dimensionerna. Man kan föreställa sig att de drivkrafter som styr utvecklingen framförallt har tagit fokus på en hållbar ekonomisk utveckling, ofta på bekostnad av de andra dimensionerna, framförallt miljö men även hälsa och andra aspekter i den sociala dimensionen. Mellan dimensionerna kan finnas målkonflikter, men det finns ofta handlingsvägar som kan minska dessa.

Exempelvis kan teknikutveckling leda till ett fossilbränslefritt samhälle och gynna ekonomin, det sociala och miljön samtidigt. Teknikutvecklingen är en drivkraft eftersom den minimerar beroendet av oljan som är en ändlig resurs och dessutom en politiskt instabil handelsvara. Den kan också bidra till utbildnings- och kompetenshöjning och till export samtidigt som miljö och hälsa förbättras.

Den relativt snabbt minskande volymen restprodukter (det som blir över när vi har sorterat vårt avfall) är ett bra exempel på hur förändrade konsumtionsmönster och vardagshantering av ”sopor” har betydelse för utvecklingen. Om det första steget har varit att minska restproduktvolymen, måste nu måste åtgärder vidtas för att ytterligare öka effektiviteten i användningen av råvaror och insatsmaterial för att också minska volymen av material som lämnas för återvinning. För att det ska bli möjligt krävs såväl fortsatt förändrat beteende från privatpersoner som ändrade produktionsmetoder hos företagen.

En ökad efterfrågan på hållbara produkter och hållbart orienterade företag skulle skapa bättre förutsättningar för många aktörer. Offentlig upphandling och inköp

är ett verktyg – och lägg därtill sociala och etiska kriterier till miljökraven för en vidare syn på hållbarhet. Genom upphandling kan offentlig sektor vara ett föredöme och ställa krav på de produkter och tjänster man använder. Det är också viktigt att fortsätta kommunicera frågor om krav på ökad hållbarhet med såväl företag som hela samhället.

Utbildning och lärande är faktorer som påverkar och lärare är verktyg för detta. Kulturverksamheter och folkbildning är breda och viktiga arenor för spridning, diskussion, ifrågasättande och förädling av arbetet för hållbar utveckling.

Kunskapspridning via nätverk och bra exempel på verktyg kan göra att fler finner hållbara alternativ.

Nyckelfrågor

För att påverka utvecklingen genom strategin behöver man förstå hur tillståndet är idag, vad som lett fram till det, och vart man vill i framtiden - alltså vad de tre dimensionerna av hållbar utveckling betyder för regionen. När man gör det kan strategin användas för att stämma av projekt och aktiviteter mot betydelsen av hållbarhetsdimensionernas. Om hållbarhetsbedömningar och satta mål är relevanta och om projekten och aktiviteterna vid avstämning svarar upp mot detta är utvecklingen mer hållbar. Möjligheten till en hållbar framtid bör vara större om vi genom aktiva beslut möter den och inte enbart agerar slumpvis eller utan reflekterande beslut.

Innan arbetet med att genomföra och tillämpa strategin startar måste de som ska arbeta med den själva ha kunskap om och insikt i följande frågor:

1. Vad är hållbarhet i de tre dimensionerna?
2. Hur ser utvecklingen ut om ”inget görs”; ekonomiskt, socialt och miljömässigt?
3. Faktorer som styr/påverkar och hur?
4. Vad krävs för att styra utvecklingen i hållbar riktning?
5. Vem kan, skall, bör göra vad?

Fråga 1; ”Vad är hållbarhet i de tre dimensionerna?”, är behandlad i strategin under avsnitt ”Definition av de tre dimensionerna” i bilaga 2 ”Bakgrund” (sidan 39). Principerna i strategin är formulerade för att leda tänkta åtgärder i riktning mot dessa. Vid tillämpning av strategin är det viktigt att inte bara fokusera på vad man gör och hur det påverkar alla tre dimensioner utan även hur och vad åtgärden i förlängningen leder till. Man bör försöka att undvika eller minimera målkonflikter mellan de tre dimensionerna. Om det inte är möjligt bör det utredas vari målkonflikten består, om någon annan lösning finns tillgänglig eller kommer att kunna utvecklas. Denna interaktiva, och vid behov upprepade, process bör dokumenteras för kunskapsuppbyggnad och utveckling.

Fråga 2; ”Hur ser utvecklingen ut om ”inget görs”; ekonomiskt, socialt och miljömässigt?”, kräver kunskap, statistik och omvärldsanalys men är också viktigt att generellt förhålla sig till. Genom detta kan ytterligare insikt ges och alternativa lösningar upptäckas.

Fråga 3; ”Faktorer som styr/påverkar och hur?”, kan som tidigare nämnts t.ex. vara teknikutveckling, BNP/BRP, globalisering, klimatförändring och transportmönster. Dessa faktorer behöver analyseras noggrant för att man ska kunna ta ställning till hur dagens beslut och alternativ kommer att påverka framtiden.

Fråga 4; ”Vad krävs för att styra utvecklingen i hållbar riktning?”, föreslås vara de principer, mått och indikatorer som presenteras i strategin i kombination med ett genomgripande eget arbete, dels för att skapa mål, och dels för att få alla parter att förhålla sig till och arbeta för en hållbar utveckling.

Fråga 5; ”Vem kan, skall, bör göra vad?” besvaras dels av att strategin är riktad i första hand till Regionförbundet och dess medlemmar men också av styrdokumentet som poängterar att alla aktörer måste samverka för att vända dagens ohållbara utveckling till en hållbar framtid.

Avgränsning och antagande av strategin

Arbetet i Regionförbundet kan sägas vara baserat på tre delar; anslag, perspektiv och fokusområden⁴:

Anslagen är hållbarhet, öppenhet, närhet och ett offentligt ledarskap baserat på samverkan.

Perspektiven är regionens roll i Stockholm-Mälardalen, framtidsfrågor och värderingar, jämställdhet, integration och internationalisering.

Med antagande av denna strategi förändras perspektivet Hållbar utveckling till att utgöra ett ramverk för Regionförbundets hela verksamhet.

Fokusområdena är infrastruktur och kommunikationer, näringslivsutveckling och utbildning och kompetensutveckling.

Strategin är ett arbetsdokument för Regionförbundet Sörmland och utgår från regionens förbundsordning och pågående arbeten.

I strategin används framförallt indikatorer från regeringens skrivelse 2005/06:126 Strategiska utmaningar. Det är viktigt att utgå från de nationella ställningstagandena och vidareutveckla dem. De är vedertagna och kända och därigenom undviker man onödiga och tidsödande processer som i grunden endast ”uppfinner hjulet på nytt”.

⁴ Förbundsordning Region Sörmland (2002)

De nationella indikatorerna används som mått på Regionförbundets arbete inom de tre fokusområdena. För arbetet som Regionförbundet bedriver används indikatorer som följer upp metoder och de principer för hållbarhet som utvecklas i kapitel ”Strategi”.

Verktyg och underlag

Verktyg och underlag för strategin är:

- De internationella, nationella och regionala dokument, definitioner och strategier för hållbar utveckling.
- De analyser av mål, utveckling och faktorer som har identifierats ovan. Ger input till ”vad” och ”om”, som underlag för beslut.
- Checklistan, indikatorer och utvärdering som definieras i kapitel ”Strategi”, ger input till förhållningssätt och frågan om ”hur” åtgärder och aktiviteter skall bedrivas.
- Regionförbundet och dess medlemmar samt andra samarbetsparter.

Indikatorer

Indikatorer är tänkta att användas för att i efterhand mäta tillstånd eller utveckling samt effekter av arbetet. Att sätta indikatorer på något så komplext som hållbar utveckling låter sig inte så lätt göras. Det vi kan mäta är förändring i verkligheten och försöka att välja indikatorer som kan ha samband med relevanta åtgärder. I kapitel ”Strategi” används dels regeringens indikatorer för hållbar utveckling, dels arbetsmetoder för Regionförbundet Sörmland. Tanken med detta är att Regionförbundet vid en analys av genomfört arbete kan jämföra tillstånd, effekter och utveckling mot arbetsmetoder och åtgärder och bedöma i vilken utsträckning arbetet bidrar till hållbar utveckling. Indikatorerna mäter tillstånd och därför kan visa en trend över tid, men indikatorn visar inte om en ökning eller minskning är positiv eller negativ.

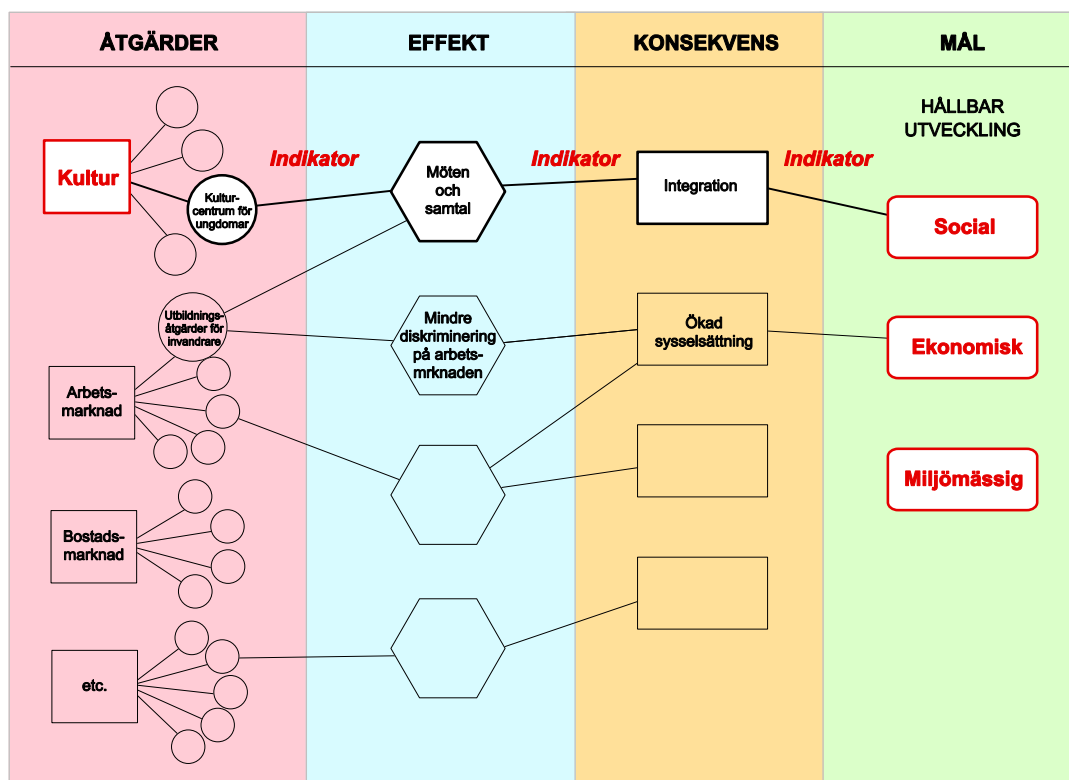

Fig 1. Indikatorer för hållbarhet. Figuren illustrerar hur indikatorer på konkreta åtgärder är lättare att kvantifiera. Till vänster i bilden är det lättare att mäta effekten men svårare att se kopplingen till hållbar utveckling. Till höger i bilden är det lättare att förstå kopplingen till hållbarhetsdimensionerna men svårare att mäta effekt eller förändring.

Bilden ovan illustrerar ett exempel. Att bygga kulturcentra för ungdomar är en åtgärd som inryms under ”kultur”. Eftersom sådana centra är mötesplatser, är den direkta effekten t.ex. att fler ungdomar från olika nationaliteter och kulturella bakgrunder kan träffas och umgås under roliga och konstruktiva former. Detta är en mätbar effekt. Observera också att det finns andra åtgärder som inte inryms under ”kultur”, t.ex. vissa sportevenemang, som ger denna typen av effekt.

Konsekvensen av att främja konstruktiva möten mellan ungdomar från olika kulturer kan vara en viktig förutsättning för långsiktigt hållbart integrationsarbete. Observera att det även här finns åtgärder förutom ”kulturåtgärder” som kan vara viktiga för integration, t.ex. åtgärder inom bostads- och arbetsmarknad.

Integration kan vara en viktig förutsättning för socialt hållbar utveckling. Integration kan också vara ett villkor för ett långsiktigt arbete som syftar till att reducera diskriminering på arbetsmarknaden, vilket i sin tur kan bidra till hållbar ekonomisk utveckling.

Exemplet ovan visar komplexiteten i föreliggande samband mellan ”kultur” och ”hållbar utveckling” och hur åtgärder som är kulturellerade kan samverka med

andra slags åtgärder. Det illustrerar också hur dessa samband kan struktureras och sättas in i ett relevant sammanhang. Observera att sambanden till vänster i bilden är lättare att kvantifiera än sambanden till höger i bilden. Exempelvis är det lättare att mäta antalet möten mellan människor än att mäta nivån på integration. Vår hypotes är därför att förekommande kvantifierade indikatorer övervägande hamnar till vänster i bilden.

Aktörer

*"Om arbetet för en hållbar utveckling på regional nivå ska nå verklig framgång räcker det inte att lyckas med det traditionella miljöarbetet utan miljöhänsyn måste genomsyra allt utvecklingsarbete på regional nivå såsom fysisk planering, infrastrukturplanering, länsstrategiarbete, strukturfondsprogram, tillväxtavtal m m."*⁵

Regionförbundets roll handlar till stor del om att stödja, underlätta och samordna andra aktörer och deras arbete och i mindre utsträckning om eget genomförande. Därför är det viktigt att Regionförbundet i allt väsentligt arbetar i samverkan med medlemmarna och andra aktörer på ett transparent sätt och med förståeliga metoder.

En regional eller lokal aktör kan inte befria sig från den nationella eller internationella agendan eller politiska strömningar. Regelverk och initiativ motverkar varandra, t.ex. fri handel hindrar skydd för miljön vid transporter, gemensamma EU-regler hindrar lokal skyddslagstiftning, etc. Före genomförande av strategin kan analyser och utredningar behövas för att förstå underliggande faktorer till tillståndet i regionen idag, historiskt och i framtiden.

Att genomföra strategin - tillämpa principer för hållbarhet och avgöra vilka handlingsvägar som leder i hållbar riktning är en avgörande del av det interna arbetet. Det är också en grund för samverkan som i sig kan bidra till en mer hållbar utveckling i regionen. Strategin måste därför förankras hos Regionförbundets politiker likväl som hos tjänstemän och medlemmar för att skapa en medvetenhet och förhållningssätt till hållbar utveckling. För politikerna kan den ge underlag för beslut om aktiviteter och åtgärder, för tjänstemän och medlemmar input till arbetsmetoder och analys. Ett aktivt arbete kan leda till att förbundet får en central roll med att hantera och lösa upp målkonflikter samt föreslå kraftfulla och hållbara åtgärder för Sörmland och Stockholm-Mälardalsregionen.

⁵ Naturvårdsverket 2000

4. Strategi

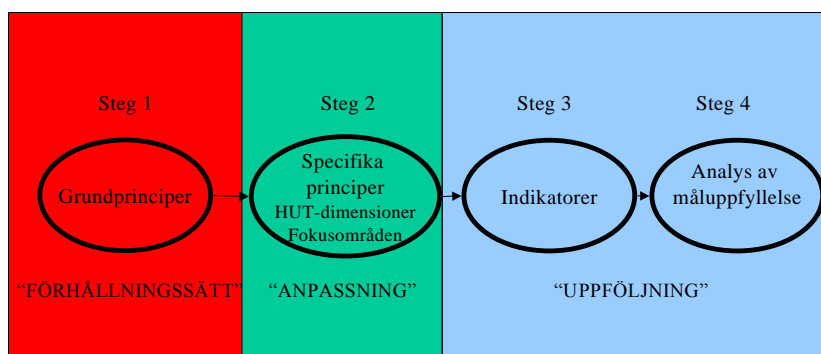
Strategin för hållbar utveckling är tänkt att användas på Regionförbundet Sörmlands arbete för att bidra till en hållbarare framtid. Strategin ska användas genom att Regionförbundet under en tidsperiod av minst två år vid allt arbetes start använder steg 1 och 2 i strategin.

Vad ska strategin innehålla för att uppnå syftet?

- En modell som används vid start, utvärdering och analys av projekt och åtgärder inom Regionförbundet Sörmland.
- Principer kopplat till de tre dimensionerna av hållbar utveckling inom ramen för Regionförbundets tre fokusområden *vid start* av enskilda projekt och åtgärder.
- Indikatorer för att följa upp Regionförbundets samlade arbete, både för arbetsmetoder och också utfall, d.v.s. bidrag till hållbar utveckling. Mäts *årligen eller halvårsvis*.
- Analys av måluppfyllelse avseende hållbar utveckling. Utförs *årligen* efter indikatorarbetet.

Utgångspunkt tas i en nationell vision och förhållningssätt till hållbar utveckling. Sedan följer en checklista som börjar med processinriktade allmänna frågor, därefter principer för de tre dimensionerna av hållbarhet och principer valda per fokusområde. I slutet av året används indikatorer för att följa upp arbetet och en analys av måluppfyllelse görs.

För att kunna utforma en strategi för Regionförbundet Sörmland behöver vi avgränsa hållbarhetsambitionerna och anpassa förväntningarna till de mandat och medel som Regionförbundet förfogar över. Nedan utvecklas de 4 steg som vi anser utgör en modell för att testa projekt och åtgärder och följa upp verksamhet mot god hållbarhet.

Modell för arbetet. Steg 1 innebär ett förhållningssätt till och kunskap om hållbar utveckling. Steg 2; principer tillämpas vid start av enskilda aktiviteter och åtgärder. Steg 3 och 4 är uppföljning av allt arbete samlat, först genom användning av indikatorer, sedan analys.

Principer för hållbarhetsbedömning av projekt

Steg 1. Grundprinciper

Grundprinciperna ska användas vid start av projekt och åtgärder, både för Regionförbundets ”egna” arbete och vid de aktiviteter där Regionförbundet ger stöd och bidrag eller på andra sätt arbetar genom sina medlemmar.

Grundprinciperna utgår från den nationella strategin för hållbar utveckling:

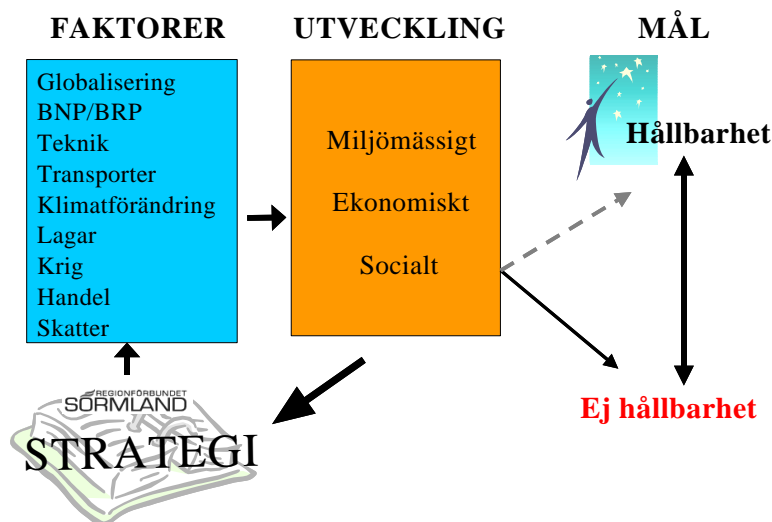
”Det hållbara samhället är ett samhälle där ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning förenas med en god miljö. Samhället tillfredsställer sina aktuella behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Det är ett samhälle som genomsyras av demokratiska värderingar. Medborgarna känner delaktighet och möjlighet att påverka samhällsutvecklingen och de har vilja och förmåga att ta ansvar för den. Det hållbara samhället är också ett samhälle som långsiktigt investerar i dess viktigaste resurser – människor och miljö. Samhället formas inom ramen för vad miljön och människors hälsa tål. Samhället ger förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Medborgarna har lika möjligheter oavsett kön, socioekonomisk och etnisk eller kulturell tillhörighet. Det hållbara samhället präglas av god hushållning och effektivt nyttjande av naturresurserna. Företagen är konkurrenskraftiga och den ekonomiska tillväxten är god. Välfärdssystemen är anpassade till demografiska förändringar. I det hållbara samhället är de stora miljöproblemen lösta genom att påverkan på miljön har reducerats till nivåer som är långsiktigt hållbara.”⁶

Regionförbundets fokusområden *infrastruktur och kommunikationer, näringslivsutveckling, utbildning och kompetens* har ett inbyggt anslag av hållbar utveckling. Dessa områden är alla tre nödvändiga för utvecklingen men att man arbetar med dem medför inte per automatik en hållbar utveckling. Därför skall principerna utformas så att Regionförbundet i sitt arbete inte bara arbetar med för hållbarhet viktiga frågor utan också alltid styr besluten inom sina fokusområden och sitt stödjande arbete till att bidra till en hållbar framtid.

Till grundprinciperna hör även nyckelfrågorna ”Ramverk för att genomföra strategin”:

1. Vad är hållbarhet i de tre dimensionerna? Hur ser utvecklingen ut om ”inget görs”; ekonomiskt, socialt och miljömässigt?
2. Faktorer som styr/påverkar och hur?
3. Vad krävs för att styra utvecklingen i hållbar riktning?
4. Vem kan, skall, bör göra vad?

⁶ En svensk strategi för hållbar utveckling, 2003/04:129 sid. 7.

Dessa frågor behandlas på en strategisk nivå och är nära kopplade till mål och visioner för utvecklingen och ger precis som grundprinciperna ett ramverk för beslut. Utifrån detta kan avgränsningen göras av *vilka* projekt och åtgärder som ska genomföras.

Steg 2. Specifika principer - checklista

Principer att använda i checklistan har två syften; dels att ge stöd och vägledning för i utformandet av beslut och det dagliga arbete, dels att bedriva egenkontroll och få kvitto på att arbetet stödjer en hållbar utveckling – så som vi uppfattar och förstår den här och nu.

Checklista principer för hållbar utveckling:

Åtgärdens namn och sammanfattande beskrivning		
Område	Fråga	Svar
Utgångspunkter	Vad är det bakomliggande behovet eller problemet som skall lösas?	
	Vilka alternativa lösningar på detta behov finns?	
	Vilka eventuella konflikter kan identifieras?	
	Tidplan?	
	Skala?	
	Vem/vilka äger åtgärden?	
	Hur kommer åtgärden att utvärderas, följas upp?	
Ekonomiska dimensionen	..möjligheten till arbete och försörjning?	
	..internationellt utvecklingsamarbete / bistånd?	

Hur påverkar åtgärden...:	..internationell handel som befördrar hållbar utveckling?	
	..produktions och konsumtionsmönster?	
	..konsumenternas inflytande?	
	..näringslivets betydelse och ansvar?	
<i>Ekologiska/miljö mässiga dimensionen</i>	..utsläpp av restprodukter till luft, mark och vatten?	
	..den biologiska mångfalden?	
	..hushållningen med ändliga resurser?	
	..produktionsförmågan och motståndskraften hos ekosystemen samt övriga livsuppehållande system?	
Hur påverkar åtgärden...:	..estetiska och kulturella värden?	
<i>Sociala dimensionen</i>	..jämställdhet?	
	..demokratin/möjligheten att påverka samhällsutvecklingen?	
Hur påverkar åtgärden...:	..makt och inflytande över den egna livssituationen?	
	..tillgång till fri information?	
	..hälsa och livskvalitet?	
	..bosättningsmönster?	
	..utbildningsnivåer/möjligheter?	
	..möjligheten att utöva sin kultur?	
<i>Fokusområde infrastruktur och kommunikationer, utbildning och kompetensutveckling, näringslivsutveckling</i>	..religions- och yttrandefriheten?	
	..alternativa drivmedel?	
	..hållbara transportsätt?	
	..IT-strukturer, distanslösningar?	
	..transporter och resor för varor resp. tjänster?	
	..människors livsstil?	
	..energiomställningen?	
	..det totala resandet?	
	..konsumtionen av miljöanpassade varor och tjänster?	
	..produktion/utveckling/framställning av miljöanpassade varor och tjänster?	
Hur påverkar åtgärden...:	..nettotillväxten av ekonomiskt kapital, humankapital, naturkapital?	
	...?	

Samlad bedömning av steg 1 och 2

Svaren i checklisten används för att göra en samlad bedömning av åtgärdens kvalitéer ur hållbarhetssynpunkt och som diskussionsunderlag. Efter denna bedömning kan man ta ställning till genomförandet av åtgärden, enligt ursprungsplanen, att revidera den eller göra något helt annat.

Beroende på vem som är åtgärdsägare, dennes mandat och typen av åtgärd, används resultatet från den samlade bedömningen på olika sätt:

- Om åtgärden redan är beslutad kan principerna användas för att uppnå ett eget förhållningssätt och checklistan för *hur* åtgärden ska genomföras. Checklistan ger en fingervisning till hur åtgärden ger effekt på hållbar utveckling och hur den skall följas upp.
- Om åtgärden inte är beslutad kan checklistan användas som underlag för beslut om åtgärden skall genomföras eller inte. Andra alternativ är att åtgärden revideras eller att en ny åtgärd föreslås. Via en iterativ (upprepad) process kan då den nya eller reviderade åtgärden igen testas med hjälp av checklistan och en samlad bedömning.

Den samlade bedömningen används som underlag och som en del i ett dokumenterat motiv till val av åtgärd. I bedömningen bör också ingå en analys av åtgärdens flexibilitet och regionens framtida behov.

Uppföljning – indikatorer och analys av verksamhetsåret

Steg 3 och 4 tillämpas i slutet av verksamhetsåret på den samlade verksamheten och i den geografiska region som verksamheten avser (till skillnad från principerna i steg 1 och 2 som används som kontroll av hållbarhet vid start av enskilda projekt och åtgärder).

Steg 3. Indikatorer

Indikatorerna är till för att komplettera strategin med en möjlighet till uppföljning av Regionförbundets arbete och att kunna se förändring över tid. Indikatorerna indelas i dem som mäter arbetsinsatsen från Regionförbundet och i dem som mäter effekten på hållbar utveckling i regionen. HUT-indikatorerna hämtas från Regeringens skrivelse 2005/06:126 Strategiska utmaningar. Vi har framförallt valt indikatorer utifrån Regionförbundets tre fokusområden men dessa påverkar naturligtvis arbetet även andra områden i indirekt mening – och bidrar till social sammanhållning, folkhälsa, miljö, etc. som också följs upp via indikatorer.

När indikatorerna är tillämpade görs en analys av resultatet och måluppfyllelse.

Indikatorerna mäter tillstånd och därför kan visa en trend över tid, men indikatorn visar inte om en ökning eller minskning är positiv eller negativ därför görs sedan en analys i steg 4.

Uppföljningen kan vara lämplig att utföra årligen i samband med bokslutet. Första året kan uppföljningen göras redan vid halvårsskiftet, för att komma igång med arbetssättet och testa indikatorerna.

Indikatorer för arbetsinsatser

En stor del av Regionförbundets arbete är att vara en samordnande och stödjande part för medlemmarna och fungera som ett forum för gemensamma frågor och diskussioner. Detta arbete kan inte mätas med indikatorerna i den nationella strategin utan benämns här som ”metoder” eftersom de beskriver arbetssätt snarare än resultat. Här används också indikatorer för om principerna använts som utgångspunkt i arbetet. Principerna i sig används i inledningen av arbetet som checklista och stöd, i efterhand som indikator.

Övriga indikatorer för metoder, insatser och stöd i fråga om:

1. Kunskap: *Hur många åtgärder/hur mycket medel* har avsatts för ökad kunskap om hållbarhet och konsumentfrågor, utbildning och utveckling?
2. Arbetsmarknad. *Hur många åtgärder/hur mycket medel* för ökad sysselsättning, friskhet, trygghet, tillgänglighet?
3. Boende och fritid: *Hur många åtgärder/hur mycket medel* har avsatts för områdena livsstil, segregation/integration, miljö, rekreation, kultur?
4. Trafik och kommunikationer: *Hur många åtgärder/hur mycket medel* har avsatts för ökat användande av ny teknik, i fråga om utsläpp och rening, samt alternativ till resa med egen bil?
5. Upphandling och bidrag: *Hur stor andel* av upphandlingarna har haft hållbarhetskrav och *hur stor andel* av allt ekonomiskt stöd har haft hållbarhetsbedömning som krav för bidrag?
6. Näringslivsutveckling. *Hur många åtgärder/hur mycket medel* har avsatts för miljödriven utveckling, kvinnligt företagande, hälsosamma arbetsplatser?

Indikatorer för hållbarhet

Ett urval från den nationella strategin⁷ som anknyter till Regionförbundets tre fokusområdena är valda från huvudkategorierna ”2. Hållbar konsumtion och produktion”, ”3. Ekonomisk utveckling” och ”4. Social sammanhållning” presenteras nedan. Den fullständiga listan på indikatorer i den nationella strategin återfinns i del II.

Hållbar konsumtion och produktion:

- 2.1 Energieffektivitet (Energitillförsel per BNP, Wh/SEK uppdelat per energibärare)
- 2.7 Miljöbilar
- 2.8 Kollektivtrafik (Andel av befolkningen med tillgång till kollektiv förbindelse)

⁷ Regeringens skrivelse 2005/06:126, Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling

- 2.10 Hushållsavfall (Mängd avfall från hushåll) ⁸
- 2.12 Miljöledningssystem (Antal företag med miljöledningssystem (EMAS och ISO 14001) och skolor med s.k. grön flagg)
- 2.13 Ekologiskt jordbruk (Areal ekologiskt odlad mark, betesmark, slåtteräng)
- 2.14 Miljömärkt skog (Areal FSC- och PEFC-märkt skog)
- 2.15 Grön offentlig upphandling (Miljöanpassad offentlig upphandling, andel)
- 2.17 Sysselsatta i miljöföretag (Andel sysselsatta i miljöföretag)
- 2.18 Miljöexport (Miljöföretagens export uppdelat på område)

Förslag till ny indikator för Sörmland:

- Andel fossilfritt bränsle

Ekonomisk utveckling:

- 3.1 Sysselsättningsgrad (Andel yrkesaktiva av total befolkning i åldrarna 20–64 år)
- 3.3 Tillväxt (BNI per invånare och årlig tillväxttakt)
- 3.6 Arbetslöshet (Andel arbetslösa av arbetskraften)
- 3.7 Arbetstimmar per person (Antal arbetade timmar per person i arbetsför ålder (20–64 år))
- 3.8 FoU (Utgifter för forskning och utveckling i procent av BNP)
- 3.10 Innovationer (Andel små, medelstora och stora företag med innovationssystem)
- 3.12 Vidareutbildning (Kursdeltagande på och utanför arbetet)
- 3.13 Företagsklimat (Anställda i små och medelstora företag samt antal nystartade företag)

Social sammanhållning:

- 4.8 Långtidsarbetslöshet (Andel långtidsarbetslösa av arbetskraften)
- 4.9 Ungdomsarbetslöshet (Andel av ungdomar som är arbetslösa)
- 4.15 Jämställdhet (Lönegap mellan män och kvinnor)
- 4.16 Jämställdhet 8Andel kvinnor och män i ledande positioner)
- 4.20 Trygghet i skolan (Andel av eleverna som känner sig trygga i skolmiljö)

Indikatorerna ovan är ett förslag utifrån Regionförbundets verksamhet. Från början bör ett mindre antal indikatorer väljas från denna eller från den fullständiga listan. De kan senare kompletteras med andra som visar sig vara viktiga och enkla att använda för att följa utvecklingen.

⁸ Vi har samverkat med rapportörerna för Lissabon-processen, och föreslår att denna indikator samt den i ”ytterligare förslag” kompletterar deras förslag och initialt från och med 2007 följs upp av Regionförbundet. Styrelsen bör redan under 2007 överväga vilka ytterligare indikatorer som ska mätas. Under det arbetet bör enligt vår mening indikatorer som visar inriktningen på näringslivsutvecklingsinsatser ur ett hållbarhetsperspektiv ges prioritet.

Steg 4. Analys av måluppfyllelse

Indikatorerna används för att mäta resultatet av Regionförbundets arbete, både arbetsmetoderna i sig, om principerna tillämpats och vad utfallet och förändring blir. Detta dokumenteras och analyseras sedan med avseende på hållbarhet. Analysen skall visa huruvida arbetet leder mot en hållbar utveckling och ställas i ett vidgat perspektiv, d.v.s. arbetets effekter inom Regionförbundets fokusområden likväl som effekter på hållbarhet i andra områden analyseras.

5. Genomförande

Strategin bör gälla med start 2007. Genom tillämpning av strategin – dvs. genom användning av checklistor samt analys av arbetet och tillståndet i regionen – kan en hållbarhetsbedömning av Regionförbundets insatser göras.

1. Checklisten i strategin används under minst två år för att ge möjlighet till uppföljning med hjälp av indikatorerna. Men för att arbete med indikatorer skall vara effektivt och även kunna visa förändring bör det göras återkommande under flera år.
2. I samband med första årets uppföljning utvärderas även hur bra strategin fungerat och vilka förändringar eller vidareutveckling av strategin som skulle behövas.
3. Regionförbundet sprider strategin till medlemmarna att användas i verksamhetsplaner, program och strategier.
4. Som stöd i det praktiska arbetet trycks en rutinblankett (exempelvis i form av en pdf) med checklisten och den samlade bedömningen. Denna kan sedan användas för hållbarhetsbedömning vid start av projekt av Regionförbundet och dess medlemmar.
5. Tillsätt en grupp, under ledning av rapportörer, för implementering, utveckling och uppföljning av strategin. Strategin bör gälla från 2007 och uppföljning föreslås till 2009.

Viktiga insatser för hållbarhetsarbetet

Under beredningen av denna rapport har insatser inom några områden utkristalliserat sig som angelägna att genomföra så fort som möjligt för att förverkliga målen om en ökad hållbarhet i den sörmländska utvecklingen.

Vi föreslår att följande insatser genomförs med början 2007:

Strategisk nivå:

- Fortsatt utveckling och analys av alternativa utvecklingsvägar och faktorer som styr utvecklingen.
- Utarbeta mål för hållbar utveckling inom Regionförbundets fokusområden. Fortsatt fokus på synergieffekter och målkonflikter för hållbar utveckling som en del av förbundets framtida programarbete.
- Ge transport- och energifrågorna högsta prioritet. Förslag till en hållbar planering:
 - Fokusera tillgänglighet och hållbara transportlösningar på nationell nivå,

- Förstärk planeringsverktygen så att de långsiktigt styr mot hållbara geografiska bebyggelsestrukturer och transportmönster,
 - Reformera de ekonomiska styrmedlen så att de stöttar hållbara lokaliserings- och transportbeslut.⁹
 - Utforma metoder för Regionens framtida energiförsörjningsplanering, så att förnyelsebara energiformer får en ökad andel av den totala produktionen
- Analysera redan tagna program ur hållbarhetssynpunkt inför revidering, t.ex. kollektivtrafikprogrammet, länstransportplan etc.
 - Överväg den fortsatta hanteringen av RUP, behov och möjlighet att skapa en regional fysisk plan för bebyggelse- och trafikplanering och andra gränsöverskrivande planeringsfrågor som påverkar utvecklingen.

Konkret nivå:

- Utveckla hållbarhetskrav för upphandling.
- Utveckla samverkansformer för gemensamma upphandlingar samt öka kunskapsutbytet om metoder och krav samt uppföljning vid offentlig upphandling.
- Uppmuntra hållbar företagsamhet, t.ex. genom att utse ”Årets miljöinnovation”.
- Utveckla metoder och aktiviteter (exempelvis öppna seminarier) för att vid behandlingen av förbundets och medlemmarnas årsredovisningar beskriva utvecklingen ur ett hållbarhetsperspektiv.
- Ha särskilt fokus på hållbarhetskrav inom bidragsgivningen från förbundet.
- I Regionförbundets kommunikationsstrategi ska hållbarhetsfrågorna vara en utgångspunkt.
- Genomför insatser för att stärka kompetensen om hållbarhetsfrågor inom kansliet och hos förbundets förtroendevalda.

⁹ Miljövårdsberedningen, se bilaga för lista på förslagen i tre ansatser.

BILAGA 1. Exempel

Exempel 1

Checklista principer

Principer att använda i checklistan har två syften; dels att ge stöd och vägledning i utformandet av beslut och det dagliga arbetet, dels att bedriva egenkontroll och få kvitto på att arbetet stödjer en hållbar utveckling – så som vi uppfattar och förstår den här och nu.

<p>Åtgärdens namn och sammanfattande beskrivning</p>	<p>Återvinning/lagring av energi. Regionförbundet Sörmland har fått en propå från en uppfinnare/företag i Rumänien om att etablera tillverkning inkl administration, ledning och teknikutveckling i regionen.</p> <p>Tillverkningen avser en produkt för återvinning/lagring av energi, till att börja med för fasta anläggningar, med förhoppning om att den skall kunna anpassas för fordonsteknik.</p> <p>Tillverkningen beräknas ge 220 arbetstillfällen, administrationen etc 20 arbetstillfällen, varav ca 10 inflyttade från Rumänien.</p> <p>Produktionen kommer att behöva en nyanläggning och bör etableras nära ett vattendrag (för kylvatten) och med goda transportmöjligheter till och från anläggningen för råvara och slutprodukt. Produktionen kräver också en del el.</p> <p>Beräknad omsättning 300 miljoner SEK.</p>	
<p>Område</p> <p><i>Utgångspunkter</i></p>	<p>Fråga</p> <p><i>Vad är det bakomliggande behovet eller problemet som skall lösas?</i></p> <p><i>Vilka alternativa lösningar på detta behov finns?</i></p> <p><i>Vilka eventuella konflikter kan identifieras?</i></p> <p><i>Tidplan?</i></p> <p><i>Skala?</i></p>	<p>Svar</p> <p>Ett initiativ utifrån som bidrar till att åtgärda problemet med låg sysselsättning.</p> <p>Traditionell och pågående näringslivspolitik.</p> <p>Markfrågan, vad anläggningen lokaliseras är av betydelse, kan komma i konflikt med naturvärden, jordbruksintressen, kulturmiljövärden.</p> <p>Avtal etc. förväntas vara klart om ett halvår, anläggningstid ett år. Produktionsstart om 1,5 år.</p> <p>Signifikant för kommunerna i regionen (220 arb.tillf. 300' kr oms.)</p>

	<i>Vem/vilka äger åtgärden?</i>	Regionförbundet är ansvarig för förhandling med företaget och för diskussion med kommunerna om lokalisering och avtal.
	<i>Hur kommer åtgärden att utvärderas, följas upp?</i>	Processen från initiativ till färdig anläggning eller eventuellt ingen etablering kommer att dokumenteras för lärande till framtida initiativ.
<i>Ekonomiska dimensionen</i>	<i>..möjligheten till arbete och försörjning?</i>	Mycket positiv, avseende produktionen.
Hur påverkar åtgärden...:	<i>..internationellt utvecklingssamarbete / bistånd?</i>	Positivt, genom produktionen utvecklas samverkan med östra Europa. Genom produkten, försäljning och spridning av ny teknik knyts regionen tätare med hela omvärlden och får miljöteknikstatus.
	<i>..internationell handel som befördrar hållbar utveckling?</i>	Mycket positivt.
	<i>..produktions och konsumtionsmönster?</i>	Mycket positivt.
	<i>..konsumenternas inflytande?</i>	Mycket positivt - genom produkten får konsumenterna möjlighet till fler och bättre miljöteknikval.
	<i>..näringslivets betydelse och ansvar?</i>	Mycket positivt. Både produktion och produkt.
	<i>..teknikutvecklingen?</i>	Mycket positivt. Både produktion och produkt.
	<i>Ekologiska/miljö mässiga dimensionen</i>	<i>..utsläpp av restprodukter till luft, mark och vatten?</i>
Hur påverkar åtgärden...:	<i>..den biologiska mångfalden?</i>	Produktionen neutral-negativ. Produkten positiv.
	<i>..hushållningen med ändliga resurser?</i>	Produktionen neutral-negativ. Produkten mkt positiv - den leder till minskat fossilbränslebehov.
	<i>..produktionsförmågan och motståndskraften hos eko-systemen samt övriga livsuppehållande system?</i>	Produktionen neutral-negativ. Produkten mkt positiv - den leder till minskat fossilbränslebehov.
	<i>..estetiska och kulturella värden?</i>	Beroende på lokalisering och utformning möjligtvis negativ men oklart. Konsekvensbeskrivningar behövs för olika alternativ.

<i>Sociala dimensionen</i>	<i>..jämställdhet?</i>	Sannolikt neutral. Beroende på lokalisering och närhet kan eventuellt inverka på möjlighet att hämta lämna barn etc..
	<i>..demokratin/möjligheten att påverka samhällsutvecklingen?</i>	Produktionen ger arbetstillfällen vilket ökar inflytande och engagemang. Produkten ger fler möjlighet till miljöbra val.
	<i>..makt och inflytande över den egna livssituationen?</i>	Produktionen ger arbetstillfällen vilket ökar inflytande och engagemang. Produkten ger fler möjlighet till miljöbra val.
	<i>..tillgång till fri information?</i>	Neutralt.
	<i>..hälsa och livskvalitet?</i>	Produkten positivt.
	<i>..bosättningsmönster?</i>	Produktionen, neutralt – lite positivt.
	<i>..utbildningsnivåer/möjligheter?</i>	Produktionen, neutralt, några högutbildade, i övrigt avancerad teknik men ändå fabrikarbete.
	<i>..möjligheten att utöva sin kultur?</i>	Neutralt – ett antal nyanlända familjer kommer att behöva svenskundervisning etc., inga större kulturella skillnader.
	<i>..religions- och yttrandefriheten?</i>	Neutralt.
<i>Fokusområde infrastruktur och kommunikationer, utbildning och kompetensutveckling, näringslivsutveckling</i>	<i>..alternativa drivmedel?</i>	Om upphandlingskrav ställs positivt, annars negativt.
	<i>..hållbara transportsätt?</i>	Lokalisering avgör om de är möjlighet med väg eller järnvägstransporter.
	<i>..IT-strukturer, distanslösningar?</i>	Neutralt.
	<i>..transporter och resor för varor resp. tjänster?</i>	Ökade transporter, substitutionseffekten svårbedömd.
	<i>.. människors livsstil?</i>	Neutralt – negativt, Regionen vill öka andelen högutbildad arbetskraft.
	<i>..energiomställningen?</i>	Produkten mycket positivt. Kan krav ställas på anläggningen at de skall använda egen teknik för återvinning/lagring av energi från produktionen?
	<i>..det totala resandet?</i>	Etableringen medger integration av arbete och boende på samma ort, kan minska arbetsutpendling och därmed resandet. Beror på vilka som kommer att arbeta i den framtida produktionen.
<i>Hur påverkar åtgärden...:</i>		

	<i>..konsumtionen av miljöanpassade varor och tjänster?</i>	Mycket positivt.
	<i>..produktion/utveckling/framställning av miljöanpassade varor och tjänster?</i>	Mycket positivt.
	<i>..nettotillväxten av ekonomiskt kapital, humankapital, naturkapital?</i>	Positivt för alla tre. Produktionen och produkten för ekonomiskt- och humankapital, produkten för naturkapital.
	<i>...?</i>	

Samlad bedömning

För en mer utförlig beskrivning av den samlade bedömningens funktion och steg hänvisas till kapitel 4, sidan 24.

Processen startar genom att man funderar över och diskuterar hur åtgärden kan tänkas påverka utvecklingen. Denna diskussion och process kan i sig vara ett viktigt bidrag till hållbar utveckling. ’

Nedan listas några meningar som kan tänkas ingå i en samlad bedömning av exempel 1:

- Tillverkningsetablering.
- Miljöteknik- medger återvinning och lagring av energi, genombrott i tekniken som kan leda till kraftigt minskat el-behov.
- Arbetstillfällena, dock med relativt låg grad av specialisering...
- Marknadsetablering, spridning av teknik, utvecklingsregion, utbyte med omvärlden...
- Riskbedömning av teknik, genomförande, soliditet etc.
- Lokalisering behöver utredas.
- Transportfrågan behöver utredas, både avseende gods och möjlighet till kollektivtrafikförsörjning.
- Krav i avtal om bästa miljöval och bra teknik i tillverkningsprocesser.
- Produktionen...
- Produkten...
- Ekonomiskt, socialt och miljömässigt...

BILAGA 2. Bakgrund till hållbarhetsarbetet

Omvärlden förändras ständigt med nya utmaningar som följd. Globaliseringen gör att den internationella konkurrensen hårdnar, och företag möter ständigt allt tuffare villkor. Den demografiska utvecklingen påverkar stora delar av världen. Att allt fler får leva ett längre och friskare liv är en fantastisk framgång, men det för också med sig nya krav på de sociala systemen. Global uppvärmning och klimatförändringar ställer kampen mot miljöförstöring inför nya utmaningar. En aktiv miljöpolitik kan skapa mervärde inom både sysselsättning, ekonomi såväl som för miljön. Ökad energieffektivitet och bättre miljö bidrar till tillväxt och fler jobb.

Hållbar utveckling betraktas ibland som något som bara handlar om miljö. Begreppet ”hållbar utveckling” omfattar dock både de ekonomiska och sociala dimensionerna. Begreppet myntades i den s.k. Brundtlandrapporten 1987 och definieras som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov".

En strävan efter ekonomisk tillväxt som inte åderlåter naturresurserna eller skapar ekologisk obalans i framtiden är en viktig del av en hållbar utveckling. Ett åtagande om att vi som lever i dag inte får handla på ett sätt som äventyrar våra barns möjligheter att tillgodose sina behov. Vi måste öka användningen av förnyelsebar energi, åstadkomma hållbara offentliga finanser och pensionssystem för att inte lämna över ett skuldberg till kommande generationer, ha en arbetsmarknad som är öppen för alla och inte sliter ut arbetstagarna eller leder till pension i förtid.

Hållbar utveckling är inte bara en sakfråga utan också en process som kräver ett ändrat förhållningssätt och nya värderingar. Det utgår från övergripande systemperspektiv baserat på värdegrunder som skapar vilja och engagemang. Det fortsatta arbetet handlar om att ta ställning till medel och metoder. Vi måste veta om vi ska måla eller snickra – först därefter kan vi välja pensel eller hammare.

En hållbar utveckling är i grund och botten en fråga om ett gemensamt ansvar, solidaritet och lika rättigheter och möjligheter, oberoende av generation, kön, etnicitet, religion och kultur.

I det följande presenteras en kort historik över de internationella, europeiska och nationella åtaganden som gjorts inom området.

Globalt

1972 hölls FN:s första miljökonferens. Under tio dagar i juni samlades internationella delegater från 113 länder i Stockholm för att diskutera sex huvudfrågor; Bebyggelse och boendemiljö, Utnyttjande av naturresurser, Identifiering och kontroll av föroreningar, Sociala, kulturella, utbildnings- och informationsaspekter av miljöproblem, Utveckling och miljövard och Konsekvenser av eventuella åtgärder mot miljöförstöring.

1983 gav FN:s generalförsamling den så kallade Bruntlandkommissionen i uppdrag att undersöka sambanden mellan miljöförstöring och långsiktig utveckling i världen. Bruntlandrapporten som kom 1987 lanserar begreppet sustainable development – hållbar utveckling - och försökte föra samman diverse intressen som bevarande av naturresurser, bättre social och ekonomisk utveckling samt fattigdomsbekämpning. Grundstenarna i hållbar utveckling definierades som:

- ett långt tidsperspektiv,
- en ständig förändringsprocess,
- integrering av miljömässiga, sociala och ekonomiska aspekter i beslutsfattande,
- ekosystemens begränsningar,
- nya tillväxtmodeller, och
- rättvisa . både mellan och generationer och inom generationerna.

1992 hölls FN:s andra miljökonferens (United Nations Conference on Environment and Development), UNCED, i Rio de Janeiro som tog fasta på begreppet hållbar utveckling med ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner som en överordnad princip för FN:s och dess medlemmars arbete.

Flera dokument togs fram varav ett är handlingsprogrammet Agenda 21 vari det konstateras att mänskligheten nu står vid en avgörande punkt i sin historia. Problem som ökad fattigdom, ohälsa och fortsatt förstöring av ekosystemen på jorden kan inte lösas enbart genom nationella insatser. En global uppslutning kring åtgärder som leder till en hållbar utveckling måste till. Agenda 21 innehåller mål och åtgärder för att lösa dessa allvarliga problem. Det slås fast att regeringarna bär huvudansvaret för att rekommendationerna i Agenda 21 genomförs, med stöd av internationellt samarbete, men att berörda individer, grupper och organisationer på alla nivåer också måste delta. För att uppnå målen behövs även ökade resursöverföringar till u-länderna. Agenda 21 handlar också om internationellt samarbete som medel för att snabbt nå en hållbar utveckling i u-länderna och därmed förenade ändringar i nationell politik. Friare handel, bättre marknadstillträde för ulandsprodukter samt resursöverföringar till och skuldåtgärder för uländer framhålls som önskvärda förändringar. Staterna bör inom ramen för samarbetet i GATT, UNCTAD och andra internationella fora arbeta i en sådan riktning. Vidare lämnas rekommendationer om olika nationella åtgärder, inte minst i u-länderna för att få bort hinder för tillväxt och utveckling. Väl fungerande marknadsekonomier bör eftersträvas.

Tio år senare i Johannesburg under FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling 2002 blev begreppet hållbar utveckling definitivt erkänt och stärkte ytterligare arbetet med hållbar utveckling på den globala, nationella och regionala nivån.

Europeiskt

Hållbarhetsprinciper antogs i en deklaration om europeiska städer för hållbar stadsutveckling, ”Aalborgdeklarationen 1994” och ”Från deklaration till handling” i 1996 års Lissabon Handlingsplan. EU:s strategi för hållbar utveckling antogs av Europeiska rådet i Göteborg i juni 2001. Rådets beslut betydde att unionens s.k. ”Lissabonstrategi” våren 2000 om ekonomisk tillväxt och social sammanhållning kompletterades med en miljödimension

EU:s hållbarhetsstrategi pekar på att klara och tydliga mål för hållbar utveckling kommer att medföra betydande ekonomiska möjligheter i form av nya tekniska innovationer och investeringar som genererar tillväxt och sysselsättning. Strategin betonar att det är viktigt att bryta sambandet mellan den ekonomiska tillväxten och resursanvändningen så att den första inte sker på bekostnad av den andra. 2004 års konferens ”Inspirerande framtider – Ålborg+10” ingår också i ett fortsatt hållbarhetsarbete i Europa samt EU:s förnyade Lissabonstrategi med fokus på tillväxt och sysselsättning – mars 2005

Europeiska rådet antog Förnyad strategi för hållbar utveckling i juni 2006.

Nationellt

Riksdag och regering skapar förutsättningar för samhällets aktörer att verka för en uthållig tillväxt, en god välfärd och ett miljömässigt hållbart Sverige. Detta sker genom de ramar som riksdagen fattar beslut om och genom regeringens politik. En svensk strategi för hållbar utveckling antogs första gången 2002 och har sedan dess reviderats i omgångar: I oktober 2005 presenterades Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning vilket är en nationell strategi utifrån EU:s Lissabonstrategi för hållbar tillväxt.

En ny svensk strategi för hållbar utveckling är antagen; ”Strategiska utmaningar (2005/06/126) samt en Strategi för regional tillväxt och sysselsättning i juni 2006.

Arbetet med att uppnå hållbar utveckling är emellertid komplicerat eftersom konflikter finns i definitionen av vad som är långsiktigt hållbar utveckling, t.ex. i synen på tillväxt eller social hållbarhet och var systemgränser för användning av naturresurser går. Målkonflikter kan uppstå vid genomförande av strategier då det dagliga lokala arbetet ofta har ett kortare tidsperspektiv än de övergripande nationella målen.

När målet om en hållbar utveckling skall integreras i alla politikområden ställs därför nya krav på politisk styrning och samordning. Nya politiska processer

liksom lämpliga administrativa former för alla de frågor som behöver utvecklas. En bättre samordning av olika insatser kan medverka till att målkonflikter och suboptimeringar undviks till förmån för synergieffekter och långsiktiga resultat.

Regionalt och lokalt

Ett mål för den regionala utvecklingspolitiken är att skapa väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknader med en bra servicenivå. Med ”hållbar” avses att politiken skall bidra till att nuvarande och kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden. För att åstadkomma en hållbar regional utveckling krävs bl.a. att strategier för de för politiken viktigaste samhällsområdena utvecklas på lokal och regional nivå.

Många problem i vårt nutida samhälle har strukturella orsaker och måste därför lösas i ett samspel mellan nationell, regional och lokal nivå. Exempel på detta är frågor inom integrations- och jämställdhetsområdena där problem till följd av sociala skillnader mellan befolkningsgrupper måste lösas. Frågor som rör infrastruktur och trafikplanering, avfallshantering m.m. kan vara bättre att hantera på en mellankommunal eller regional nivå i stället för på lokal nivå och på så sätt minska risken för suboptimering och istället få effektiva och sammanhängande system. Även näringslivsfrågor som t.ex. arbetskraftsförsörjning, samordning av utbildningsinsatser och klusterutveckling, kan i många fall hanteras regionalt eller mellankommunalt.

Regionförbundets uppdrag att ta fram det regionala utvecklingsprogrammet (RUP) och ett regionalt tillväxtprogram (RTP) är ett självklart bidrag till detta arbete. Programmen för detta liksom fördelning av EU:s strukturfonder/ målområden – 13 miljarder kr för 2007-2013 skall följa de europeiska och nationella hållbarhetsstrategierna.

På **ett lokalt och regionalt** plan kan man räkna med att miljödriven tillväxt och teknikutveckling kan bidra till att trygga sysselsättning och ortens livskraft. Strategier för att rena utsläpp, substituera farliga ämnen och för att effektivisera material- och energianvändning är centrala på lokalt och regionalt plan, men dessa måste kompletteras med strategier för långsiktiga strukturella förändring av vår produktion och konsumtion. Dessa strategier behöver föras nationellt och internationellt.

Definitioner av de tre dimensionerna

De **tre dimensionerna** av hållbarhet är som sagt den miljömässiga (ekologiska), ekonomiska och den sociala. För att kunna svara på om utvecklingen leder mot ett hållbarare samhälle behöver vi veta vad de tre dimensionerna står för i det sammanhang de skall användas i.

En vedertagen definition av de tre dimensionerna har visat sig svår att hitta men de innehåller ofta en del av följande:

Miljö

Lissabonstrategin:

Hög nivå på miljövard och naturskydd samt en ansvarsfull förvaltning av naturresurser lägger grund för såväl nuvarande som kommande generationers överlevnad, försörjning, hälsa och livskvalitet. Fyra prioriterade områden är definierade: Klimatpolitik, förvaltning av naturresurser, hållbara transporter och hälsa.

Framtidens miljö – allas vårt ansvar SOU 2000:52

Skydd av människors hälsa, bevara den biologiska mångfalden, hushålla med naturresurser och skydda natur- och kulturmiljöer.

Miljövårdsberedningen:

Ekologiskt hållbar utveckling innebär bl.a. att jordens resurser måste användas mer effektivt, att ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga måste säkras och att varken naturen eller människors hälsa får skadas av utsläpp av föroreningar.

Social

Lissabonstrategin:

Social sammanhållning, hög sysselsättning, ökat deltagande, hälsa, säkerhet, jämställdhet och social ansvar ingår i den sociala dimensionen.

Hållbarhetsrådet:

Social hållbar utveckling kan förklaras som en utveckling där man tillgodoser människornas behov och välbefinnande och där samhället byggs på demokratiska värdegrunder. Inom den sociala hållbarheten är hälsa, delaktighet och trygghet i fokus.

En nationell strategi för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013:

Det är viktigt att så många som möjligt som tillhör den arbetsföra befolkningen erbjuds och får den kompetens som krävs för att få eller behålla ett jobb. Vidare är det väsentligt att Sverige har en arbetsmarknad som fungerar för alla, där alla kan känna sig delaktiga oavsett t.ex. etniskt ursprung, där kvinnor och män deltar på samma villkor, där de äldre ges en möjlighet att stanna kvar till pensionsålder så att deras arbetslivserfarenhet och kompetens tas tillvara och där de unga har en möjlighet att bli etablerade på arbetsmarknaden.

Ekonomisk

Lissabonstrategin:

En dynamisk och växande ekonomi, konkurrens, flexibilitet, anpassningsförmåga, sysselsättning och kompetens och makroekonomisk politik.

En nationell strategi för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013:

I den globala kunskapsekonomin blir tillgången till kunskap och kompetens i bred bemärkelse en ytterst stark konkurrensfördel för regioner. Tillgången på arbetskraft med rätt kompetens är en förutsättning för att utveckling av näringsliv och annan verksamhet inte ska hämmas. Det livslånga lärandets betydelse ökar genom den ständiga förnyelsen av produktion, teknik och kunskap som kräver att arbetstagare fortlöpande uppgraderar kunskaperna i sitt yrkesverksamma liv. För att detta ska bli möjligt är en kontinuerlig kompetensutveckling i arbetslivet nödvändig. Väl avvägda insatser, avstämda mot de kompetensbehov och den efterfrågan som arbetslivet kan dokumentera, möjliggör hög tillväxt och stimulerar också nyföretagande.

Den svenska Långtidsutredningen 1999/2000:

En ekonomiskt hållbar utveckling kan sägas utgöra en utveckling där den långsiktiga ekonomiska tillväxten inte äventyras”.

Hållbar utveckling i Sörmland

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för Regionförbundets arbete. Det innebär att alla beslut skall utformas på ett sätt som beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv. Mycket görs redan och majoriteten av arbetet utförs med hållbarhetsaspekten som integrerad dimension. Även om mycket redan görs bör en systematisk och medveten metodik kunna förbättra resultaten. Om strategin tillämpas av Regionförbundet och om dess medlemmar antar samma synsätt och metod ökar möjligheten att man gemensamt utvecklas i hållbar riktning.

Utmaningar

För att kunna styra utvecklingen mot en hållbar framtid behöver centrala faktorer som förklarar historisk utveckling och som styr framtida utveckling och behov förklaras så långt som möjligt – för att minimera risken att fatta beslut på fel grunder. Kunskapsbehovet bör bedömas inför tillämpningen av strategin, i strategin ingår ingen nulägesanalys av det slaget.

En annan strategisk utmaning är målkonflikter mellan ekonomiska, miljömässiga och sociala dimensionen. I nästa avsnitt, ”Hållbarhetsutmaningen” diskuteras detta ytterligare något.

Hållbarhetsutmaningen

Den ursprungliga synen på hållbar utveckling kan sägas vara mer inriktad på ett beroende mellan den sociala och miljömässiga och den ekonomiska dimensionen. Den rådande föreställningen var att ingen dimensions utveckling

får ske på bekostnad av någon annan, då anses inte utvecklingen vara långsiktigt hållbar.

Den nationella strategin för hållbar utveckling betonar vikten av ekonomiska framsteg, social rättvisa och skydd av miljön. Hållbar utveckling handlar om att värna och nyttja givna resurser på ett hållbart sätt. Men det handlar också om resurseffektivisering och om att långsiktigt förvalta och investera i mänskliga, sociala och fysiska resurser. Att värna om naturresurser och människors hälsa är en avgörande förutsättning för utveckling och välbefinnande. Hållbar utveckling bärs upp av människors arbetskraft, kunskap och kreativitet.

Lissabonstrategin hade från början som syfte att kombinera ekonomisk tillväxt med hög sysselsättning och social välfärd. Under Sveriges ordförandeskap i EU 2001 lades en miljödimension till, vilket knyter ihop Lissabonstrategin med övriga hållbarhetsstrategier.

Vridningen av perspektiv tycks bestå i att man övergått från definitioner av hållbar utveckling som trygghet, försörjning, sysselsättning, god livsmiljö och en levande natur för nuvarande och kommande generationer till att definiera tillväxt som utgångspunkt för hållbar utveckling. Man antar också att miljöbelastning skall kunna frikopplas från tillväxt genom s.k. decoupling och att ekonomisk tillväxt kan göras förenlig med hållbar utveckling.

De målkonflikter som uppstår vid tillväxt mätt i ökad BNP är svåra att bortse från, t.ex. Kågeson och Azar har gett exempel på relativ decoupling, minskad belastning av vissa ämnen trots ökad tillväxt, medan den totala belastningen ändå ökat. Teknikutveckling, den ekologiska moderniseringen¹⁰, kan inte lösa hela hållbarhetsproblematiken då vissa miljöproblem saknar marknadsmässigt gångbara tekniska lösningar, t.ex. stadsutglesning, jordförstöring, förlust av biologisk mångfald och klimatfrågan. Miljövinster som uppnås riskerar att neutraliseras av den ekonomiska tillväxten. Teknikutvecklingen är ändå en viktig drivkraft för både ekonomi och miljö och kan till viss del förena ekonomiskt hållbar utveckling med miljömässig och social. Begreppet hållbar tillväxt kan tyckas snävare än hållbar ekonomisk utveckling. Båda innefattar dock ordet ”hållbar” vilket i sig antyder långsiktighet och att resursen inte utarmas. Däremot är begreppet ekonomisk tillväxt friställt från hållbarhet och kan ske på bekostnad av humankapital och naturkapital.

Miljövårdsberedningen konstaterar i studien *Decoupling - Past trends and prospects for the future* att politik för att frikoppla tillväxten från miljöpåverkan måste ha fokus på utvecklingen i absoluta tal samt på de områden som ger störst anledning till oro.

¹⁰ Environmental Governance in Global perspective - new Approaches to Ecological and Political Modernisation, Jänicke, M., Jacob, K, FFU Report 01-2006, Berlin, Germany, s. 24

Det behövs strategier som stärker och upprätthåller resiliensen¹¹ i sociala och ekologiska system¹²:

- En aktiv och flexibel politik som tar hänsyn till osäkerhet och är beredd på överraskningar. Enskilda beslut bör hanteras som hypoteser och åtgärder som experiment att lära av.
- En förvaltning som stödjer och skapar mångfald för ökad resiliens i både sociala och ekologiska system.
- Flexibla och öppna regelverk som möjliggör lärande.
- En politik som stimulerar delaktighet, med beslutsrätten fördelad på många olika nivåer och som använder berörda parter kunskaper om de ekologiska systemen.
- Indikatorer för gradvisa förändringar och tidiga varningssignaler vid förlust av ekologisk resiliens.
- En politik som gynnar miljöanpassad teknik och ekonomiska drivkrafter för ökad resiliens.

Hållbar utveckling i teorin

Hållbar utveckling har som vi sett tidigare en vedertagen definition genom Brundtlandcitaten. Vad detta innebär tolkas olika, här är några exempel:

Hållbar utveckling innebär att välfärden, eller konsumtionen, inte minskar.

Hållbar utveckling innebär att den naturliga kapitalstocken inte minskar.

Hållbar utveckling innebär att en uthållig avkastning från olika kapitalstockar erhålls.

Hållbar utveckling innebär att ekosystemens stabilitet och resiliens¹³ upprätthålls.

Hållbar utveckling innebär att summa välfärd över alla generationer inte minskar.

Hållbarhetsrådet sammanfattar hållbar utveckling så här:

”En hållbar utveckling innebär att skapa ett samhälle där ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning förenas med en god miljö. Ett samhälle som formas inom ramen för vad miljön och människors hälsa tål och där vi långsiktigt investerar i dessa resurser.”

Jan Olsson hävdar i sin skrift ”Hållbar utveckling underifrån” att hållbar utveckling ”kan och bör förverkligas underifrån om det globala hållbarhetstänkandet ska bli meningsfullt och fruktbart”. Han sammanfattar detta med de fyra ”karaktärsdrag” som han menar återfinns inom den politiska

¹¹ Resiliens = förmågan att klara yttre påfrestningar.

¹² Resilience and Sustainable Development: Building adaptive capacity in a world of transformations (Miljövårdsberedningen, skriftserie 2002:1)

¹³ Resiliens = förmågan att klara yttre påfrestningar

diskussionen om en hållbar utveckling. Dessa styrker idén om att en hållbar utveckling bör uppnås utifrån ett "underifrånperspektiv".

a) Hållbar utveckling är ett sammansatt idékomplex utan "allmänt accepterad målstruktur och genomförandestrategi" och det är svårt att hitta tillfredställande avvägningar. Begreppet tolkas olika i olika sammanhang, och nödvändiga förändringar definieras på olika sätt beroende på aktörer och sammanhang.

b) Ett sektorsöverskridande samarbete krävs om man ska få den nödvändiga helhetssynen. Det skulle kunna kännetecknas av att exempelvis olika enheter/sektorer inom kommun eller länsstyrelse samarbetar för att lösa ett problem istället för att enbart miljöenheten ska lösa miljöproblemen och näringslivsenheten ekonomiska frågor.

c) "Flernivåproblematiken" som kännetecknar en hållbar utveckling gör att man inte alltid kan använda sig av traditionell tolkning, handling och implementering av en strategi. Hållbar utveckling kan betyda olika saker i olika sammanhang, och behöva anpassas till kontexten i just det specifika fall som berörs.

d) Arbetet med hållbar utveckling kan enligt Olsson liknas vid att ha "en rörlig måltavla", dvs. förutsättningar, kunskap, idéer och debatten ändrar sig hela tiden och kräver anpassning och flexibilitet. Det som fungerar på en plats i ett sammanhang kan fungera sämre i ett annat.

Är det då ens möjligt att definiera vad en hållbar utveckling innebär?

Enligt Norgaard är det mycket svårt att operationalisera begreppet. Han pekar på ofullständigheten i de försök till definitioner som finns. Med utgångspunkt i Brundtlandkommissionens definition formulerar Goodland och Ledec hållbar utveckling som en optimeringslösning:

"Sustainable development is....a pattern of social and structural economic transformations (i.e development) which optimizes the economic and other societal benefits available in the present, without jeopardizing the likely potential for similar benefits in the future."

Problemet är dock enligt Norgaard att kunna avgöra hur mycket vi skulle kunna konsumera för att uppfylla detta mål. Hur mycket är för mycket? Hur kan vi uppskatta vad dessa framtida behov består av? Edward Barbier utvecklar detta vidare och menar att hållbar utveckling innebär:

"To maximize simultaneously the biological system goals (genetic diversity, resilience, biological productivity), economic system goals (satisfaction of basic needs, enhancement of equity, increasing useful goods and services) and social system goals (cultural diversity, institutional sustainability, social justice, participation)."

Men enligt Norgaard är det bara möjligt att maximera en sak åt gången. Ska vi kunna ta med alla dessa olika aspekter i beräkningen samtidigt måste vi ha något system där vi värderar och kategoriserar för att kunna bedöma hur vi ska

hantera olika frågor. Enligt Norgaard är det inte möjligt. Det blir helt enkelt för svårt att hantera all information. Problemet är alltså att ingen av de ovan nämnda definitionerna är operationaliserbara inom de rådande strukturerna i vårt samhälle.

Michael Carley talar i sin bok *Managing Sustainable Development* om två huvudlinjer som har utkristalliserats när det gäller hållbar utveckling. Den ena förespråkar en **stadigt ökande tillväxt**, men med miljöhänsyn. Ekonomin är motorn i samhället och tillåter oss att fortsätta konsumera och öka vår levnadsstandard genom en ökad tillväxt. Teknik hjälper oss att hantera miljöproblemen.

Man ser fattigdom som en orsak till miljöförstöring och som ett hot mot en hållbar utveckling. Den andra linjen går ut på att **konsumtion och produktion måste minska** för att vi ska kunna ha en hållbar utveckling. Människan (främst västvärlden) måste förändra sina konsumtionsmönster, och resurser bör fördelas mer rättvist ur ett globalt perspektiv. Beroende på vad man ser som grundläggande eller viktigast så prioriteras olika mellan de tre dimensionerna.